

ŠTEV. 2.

LETO I.

ZBORNİK

SVEČENIKOV SV. PAVLA

IZDAJATELJ IN ODGOVORNI UREDNIK
:: FRANC BRATUŽ ::

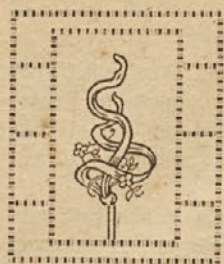
S SODELOVANJEM DRUGIH DUHOVNIKOV UREJUJE
:: : : IVAN REJEC : : : :

TISKA „NARODNA TISKARNA“

:: V GORICI — 1920. ::

Vsebina:

	St.
Vstajenje	21
Znanstvo:	
Dr. J. Ličan, Kantov kriticizem in temelji krščanstva	23
J. Rejec, Socializem in nacionalizem	26
Dr. J. Ličan, Poroke duhovnikov	30
Asceza in pastorala:	
J. G., Sv. Ciril in Metod	32
J. Rejec, Grave incommodum	34
Dr. J. Ličan, Reservat greha in censure	36
Leopold Cigoj, Boj za krščansko šolo	36
Cerkveni razgled:	
Po domovini.	
Dušno-pastirske razmere v poreško-puljski škofiji	39
Kuriozno krščanstvo	40
Po svetu.	
Francoska	40
Vestnik „Zbora“	44
Na platnicah:	
Slovstvo. --- Iz Češke. --- Francoska socialna demokracija. --- Konferenca za Banjško planoto.	

VSTAJENJE

»Vstal sem in še sem pri tebi, aleluja!« Tako Bog - človek vzklikne Očetu v trenutku svojega vzbujenja od mrtvih — in ta njegov vzklik začne nja velikonočno sv. mašo. Kateri umrljivi človek bi mogel doznati, kaj je dejansko čutila Kristusova duša, ko se je vanjo prelivala blaženost častitljivega vstajenja, blaženost večne zmage nad grehom in smrtjo? Kar pač more revno človeško srce občutiti, to prenašamo — po možnosti očiščeno in spopolnjeno — na božje - človeško Srce Jezusovo. Mi pa si smrt predstavljamo kot sen; in zbudivši se iz sna radi naprej snujemo misli in občutja, v katerih smo bili zasnuli.

V zadnjih trenutkih pred smrtjo je bil Kristus zavpil iz globočine svojega trpljenja: »Moj Bog, zakaj si me zapustil?« Nato še: »Dopolnjeno je! Oče, v tvoje roke izročim svojo dušo.« In nagnil je na križu glavo in umrl. Zadnja misel v smrti je bila pri Očetu, misel vse polna vdanosti in bolečine. Pri Očetu je zopet prva misel ob vstajenju, misel polna radosti in polna ljubezni: »Vstal sem in še sem pri tebi, aleluja!« Očetove roke so bile sprejele žrtev velikega petka, in tiste roke vračajo blaženost in slavo velikonočnega jutra. Aleluja!

Naravno, da se meša v velikonočni vrisk še spomin na veliki petek: »Položil si name svojo roko!« A ta spomin nič ne rani srca in ne kali radosti, le še podžiga jo: »Aleluja!« Čim bolj meri Bog - človek globočino trpljenja, v katero je bil pogreznjen, tembolj nedogledna se kaže veličina slave in blaženosti, v katero se vzdiguje: »Čudovita je tvoja vednost, Oče... poznaš moje ponižanje in moje vstajenje.« (Introitus velikonočne maše.) Da, le Očetova vednost more premeriti celo brezdnno misterija trpljenja, smrti, vstajenja Boga - človeka, in z Očetovo vednostjo vred tej enaki vednost Sinova v edinosti z vednostjo Svetega Duha.

Mi pa na veliko noč v veseli grozi občudujemo in molimo in toliko spoznamo, da je Kristusova slava v neporušni enoti z njegovim trpljenjem. »Ali ni bilo potrebno, da je Kristus to trpel in tako šel v svojo slavo?« (Luk. 24.)

A Kristusova velika noč je tudi naša velika noč. Če smo v njem prerajeni, smo eno z njim,

ki pravi: »Jaz sem vstajenje in življenje.« (Iv. 11.) »Pokopani smo namreč z njim po krstu v smrt, da, kakor je Kristus vstal od mrtvih po veličanstvu Očetovem, tako tudi mi v novem življenju hódimo. Zakaj ako smo z njim vsajeni v podobnost njegove smrti, bomo tudi v podobnost njegovega vstajenja.« Rim. 6. »Kakor je eno telo in ima veliko udov, vsi udje telesa pa, dasi jih je veliko, so vendar eno telo; tako tudi Kristus... Vi ste telo Kristusovo« — mystični Kristus. (I. Kor. 12.)

Tako je sv. Pavel plastično orisal krščanski monizem, kateremu je »Bog vse v vsem« po Bogu - človeku Kristusu, »da v njem vsa polnost prebiva, in da po njem vse spravi seboj in umiri po krvi njegovega križa, kar je na zemlji ali v nebesih.« (Kol. 1.)

Ta krščanski monizem, ki prav loči in čudovito spaja Boga in človeka, premaguje človeško uboštvost in hudobijo z neskončno božjo popolnostjo in dobroto; premaguje človekov greh in njegovo smrt z božjim odpuščanjem in večnim življenjem, ki ga ima človek, »deležen božje narave«. (2. Pet. 1.)

Kako beden je proti temu krščanskemu monizmu — monizem protikrščanske filozofije, ki je zgolj večni fatum, večna slepota, večna gluha mušnost brez osebne zavesti, brez osebne sreče!

»Aleluja!« zmagoslavno vzklika poveličani Kristus nad grobom, in za njim si njegov vrisk osvajamo vsi kristjani: saj smo eno z njim, mistična, a realna enota. Na tem temelju se pa naravno dopolnjuje krščanski monizem z resnico, da smo kristjani tudi enota med seboj: »Vi ste telo Kristusovo, in udje med seboj.« (I. Kor. 12.)

Velika noč je veseli praznik krščanskega idealizma. Vse hudo premagujoče in životvorne sile krščanske se — zmage svestne dvigajo nad grob s Kristusom, ki vstaja. — Velika noč je visoki praznik krščanske kulture, ki so jo ustvarile s Kristusom oživele ideje. »Vemo pa, da Kristus, ko je vstal od mrtvih, več ne umrje; smrt več ne bo čez-enj gospodovala.« (Rim. 6) Bog - človek še trpi preganjanje, a v grob ga nobena zloba več

ne spravi. Tako je s krščansko kulturo. Preganja jo pač in sramoté, a zamoriti je ne morejo, ker živi iz Kristusa, ki več ne umrje.

Velikonočna liturgija je čudovito žarišče najbolj učinkljivih idej krščanske kulture. Pred vsem izganja strah pred trpljenjem in žrtvijo, celo strah pred smrtjo in grobom. »Smrt in življenje sta se bojevala v čudovitem dvoboju: Začetnik življenja, ki je bil mrtev, kraljuje živ.« (Sequentia.) In kako blagonsna je žrtev! »Zakaj (Kristus) je pravo jagnje, ki je odvzelo grehe sveta, ki je s svojo smrtjo našo smrt uničilo in nam s svojim vstajenjem življenje vrnilo.« (Predglasje.)

Ves postni čas je bil posvečen premišljevanju Kristusovega trpljenja, kateremu se prilikuje trpljenje vsakega kristjana. A vse trpljenje se v moči Jezusa Kristusa izliva v velikonočno vstajenje. To veličastno resnico postna liturgija rada stavi pred oči na grandiozni predpodobi, ki je značila Kristusa in Cerkev: na izraelskem narodu. Najbolj veličastna je preroška slika Ezechielova o polju, polnem suhih kosti, ki na božjo besedo ožive. Moli se v liturgiji velike sobote. »Prišla je nad-me Gospodova roka in me je peljala v Gospodovem duhu venkaj, in me je izpustila sredi polja, ki je bilo polno kosti. In me je peljala mimo njih okrog in okrog: bilo jih je namreč sila mnogo po polju in zelo suhe so bile. In dejal mi je: Sin človekov, ali meniš, da bodo oživele te kosti? In rekel sem: Gospod Bog, ti veš. In dejal mi je: Prekrojuj o teh kosteh in jim reci: Suhe kosti, čujte Gospodovo besedo..... Od štirih vetrov pridi duh in dahni v te mrliče, da ožive! In prekoval sem, kakor mi je bil velel, in prišel je duh vanje in oživele so, in stale so na svojih nogah, prav zelo velika vojna četa.

In rekel mi je: Sin človekov, vse te kosti so Izraelova hiša. Sami pravite: Naše kosti so se posušile in naše upanje je izgnilo in odtrgani smo. Zato prerokuj in jim reci: To pravi Gospod Bog: Glejte, jaz odprem vaše grobove in vas izpeljem iz vaših rakev, ljudstvo moje, in vas popeljem v Izraelovo deželo... in denem svojega duha v vas in oživite; in počitka vam dam na vaši zemlji, in izvedeli boste, da sem jaz Gospod to govoril in storil.« (Ezech. 37.)

Krščansko življenje in vstajenje ni samo posameznikov, ampak tudi prav posebno vstajenje in življenje narodov, kateri žive v mystičnem Kristusu — v Cerkvi. To je danes tako zelo tolažljivo, ko ne samo vojska, ampak še bolj materializem hoče zavdati narodom smrtonosnega strupa. A Bog je »narode ustvaril ozdravljive«. Sanabiles fecit nationes orbis terrarum: et non est in illis medicamentum exterminii, nec inferorum regnum in terra. Justitia enim perpetua est et immortalis. (Sap. 1, 14. 15.)

Bolni so danes vsi narodi, bolan je tudi naš slovenski narod — a ozdravljiv, ker ni odpadel od Boga in Cerkve, a če se kdaj oddaljuje od pravice, se večinoma k njej vrača. »Pravica pa je večna in neumrljiva.« Ta večna pravica je bistvo Krščanske kulture: pravičen in popoln je Svetemu pismu istovetno. To pravico nudimo slovenskemu narodu, in dali smo mu življenje in zdravje!

Ne dvomimo, da bo letošnja velika noč nam vsem jugoslovenskim svečenikom zasedenega ozemlja vdahnila željo in sklep, da bomo z vsemi svojimi močmi delali za krščansko kulturo našega jugoslovenskega naroda, saj s tem ga bomo vodili k studencu vstajenja in življenja. Bodimo mu skrbni dušni pastirji v cerkvi in v šoli, v društvu in na domu. Čvrsto in z vnemo se okle- nimo tudi novega sredstva, ki se nam ta veliko- nočni mesec ponudi: **krščanskega kulturnega lista za naš narod.**¹⁾ Zavedajmo se, da bo list za svoj obstanek rabil dveh pogojev: naročnikov in sotrudnikov. Zadeva lista tiče na vse duhovniške konference meseca aprila.

—:—

Krščanska kultura je življenje vsem narodom, katere družji v eno družino edina, »zveza narodov«, ki dejansko živi in dela že blizu 2000 let: katoliška cerkev. V tej cerkvi smo vsi narodi eno mystično telo Kristusovo, ki se hrani z enim mystičnim kruhom: z zakramentalnim Telesom Kristusovim. »Ker smo, dasi nas je veliko, en kruh, eno telo vsi, kateri se enega kruha udeležujemo.« (1. Kor. 10, 17.) V tem dobiva mysterij krščanskega monizma svojo najpopolnejšo dovršitev: vsi krščanski narodi smo eno mystično telo Kristusovo, ki se hrani za življenje v Bogu z enim kruhom, in ta kruh je euharistični Kristus. Ta kruh je posebej **velikonočni zakrament**, njegov specifični socialni učinek pa je **ljubezen med udi Kristusovega telesa**. Zato je poobhajilna molitev velikonočne liturgije: »Duha svoje ljubezni, Gospod, vlij v naša srca: da s svojo dobrotljivostjo v edinosti združiš te, ki si jih nasitil s svetim velikonočnim zakramentom.« Ali bomo zmožni umeti in v srce sprejeti to fundamentalno resnico krščanske kulture pred vsem svečeniki obeh narodov, ki ju veže vnanja državna sila, da bi po svečenikih prišli k spoznanju dobro krščanski deli obeh narodov? Kdaj bodo umeli italjanski katoliški politiki — med njimi duhovniki — da je **predpogoj ljubezni in miru: pravica**? Dozdaj katoliški listi italjanske Ljudske stranke in stranka sama v kraljestvu niso pokazali pravičnosti do našega naroda.

¹⁾ Sredi meseca aprila izide: **Mladika. Bogoljuben in poučen list za slovenski narod z leposlovnno prilogo.**

Od mrtvih vstali Kristus je vstajenje in življenje narodov, ki se udeležuje tekom vekov v njih krščanski kulturi. Zato je resnično velika noč visoki praznik krščanske kulture. Če pa je tako, je **velika noč tudi sodni dan protikrščanske kulture**, živeče ob odpadu od Kristusa. To idejo izraža offertorij velikonočne maše: »Zemlja se je stresla in spet pomirila: **kō se je k sodbi vzdignil**

Bog. Aleluja.« — Da, resnično! Kristusovo vstajenje od mrtvih je veličastna sodba: izpričuje božanstvo Kristusovo in božjo resničnost njegovega nauka; obsoja pa njegove sovražnike tedanjega časa in vseh vekov in vse nauke, ki so njegovemu nasprotni.

Zato veselo zaupajmo zase in za svoj krščanski narod: **zakaj Kristus kraljuje!**

Znanstvo.

Kantov kritizem in temelji krščanstva.

(Nadaljevanje.)

Dr. Josip Ličan, profesor bogosl.

Kantov apriorizem, subjektivizem in agnoscitizem nevdzdržljiv.

Kant trdi, da izvirajo nujni in občni elementi, na katerih sloni vsa izvestnost našega znanja, ne iz izkustva, temveč edino le iz razmišljujočega razuma, ter so izključno le njegov proizvod, češ v posameznih predmetih, ki so poedini in kontingentni, se tisti ne morejo nahajati, in razum ne more iz njih razbrati nujnosti in občnosti. Toda ravno v tej zadnji motivaciji tiči glavni pogrešek Kantovega dokazovanja. Kant domneva, da vsled tega, ker ločimo nujno in občno od poedinega in slučajnega, se občno in nujno nikakör in v nobeni obliki ne nahaja v poedinem. Radi tega, meni, da nima objektivne realnosti, ter izhaja izključno le iz notranjega razmišljujočega subjekta. Kantu torej niso predmeti, ki določajo zakone znanosti in resničnosti, temveč razum daje zakone predmetom.¹⁾ Na tej podlagi je gradil dalje Fichte ter prišel do zaključka, da je misleči subjekt (»jaz«) absolutno bitje, Schelling pa je postavil načelo, da je »idealno« (umstveno) istovetno z »realnim« (stvarnim). Tudi Hegel dokazuje, da je isto »misliti in biti«. Po tej poti so prišli nemški filozofi po velikem trudu do stare zmote Parmenida: to gar noč in te kai činai (peri physeos — 41)²⁾.

Proti Kantovim izvajanjem ugotavljamo:

1.) Neovrgljivo dejstvo je, da se nahajajo v našem umu pojmi občnosti in nujnosti. To priznava sam Hegel, Hume in tudi Kantov kritizem.³⁾

¹⁾ Kant, Kritik der reinen Vernunft. Aufl. 6. str. 304.

²⁾ M. Limbourg Question. metaphys. 1883, str. 177.

³⁾ Zigliara, Summa philosoph., 1905, I. str. 241.

Slednji jih pripisuje — kakor smo zgoraj videli — subjektivnim kategorijam, katere postavlja v razum »a priori«, ker jih ne moremo črpati iz zunanjih predmetov, ker so ti le singularni in kontingentni. Toda tu vprašamo s Zigliaro (l. c.), ali ni razmišljujoči subjekt tudi tak poedinec, ali ni tudi kontingenten? Toda če one oblike univerzalnosti in nujnosti ne morejo biti v predmetih iz enostavnega razloga, ker so same kontingentne in singularne, ne morejo pač izhajati niti iz razmišljujočega subjekta, ker je istotako singularen in kontingenten. Vsled tega moramo dosledno odkloniti one aprioristične oblike, na katerih sloni celi Kantov sestav o apriorizmu.

Pomisljmo dalje, da je tu le dvojna možnost: ali izhajajo one Kantove oblike v razumu ali iz kacega zunanjega principa — izven našega razuma — ali pa iz bistva naše duše. Če je prvo, so Kantove kategorije in ideje le odsvit ali predstava teh predmetov, torej so v tem slučaju **predmeti vir poznanja**, ni torej reš, da stvari na sebi ne poznamo, temveč bi bile ravno one stvari prve, na katere se naš razum naslanja. Če pa izhajajo iz notranjega principa, iz bistva duše, bi morale biti one oblike tu nekaj objektivnega, torej bi bil naš razum princip vsake objektivnosti. Ker so pa one oblike univerzalne in neskončne, bi sledilo, da je naš razum neskončen. To pa nas dovede v panteizem. A temu dosledno, bi morali biti umski pojavi pri vseh ljudeh pojavi istega vsebitja, ki se javlja v posameznih ljudeh. Toda kako je mogoče, da kar je enemu resnica, je drugemu laž, kar je enemu dobro, je drugemu zlo? Isto vsebitje je v neprestanem protislovju samo s seboj. Sledilo bi tudi iz tega, da ni bistvene razlike med resnico in lažjo. To pa pomeni **grob vsake znanosti**. Sledilo

bi, da ni razlike med grehom in čednostjo, kar pomenja zopet **grob vsega moralnega življenja.**¹⁾

2.) Kant trdi dalje, da **občnosti** (univerzalnosti) ni **pod nobeno obliko v zunanjih predmetih.** Tu moramo razlikovati med fizično občnostjo in pa med metafizično ter trdim: Gotovo, fizične občnosti ni v predmetih, pač pa metafizična. Ta se zrcali v vseh predmetih ter ima svoj izvor v večnih idejah božjih.

Naš razum doznava — se ve pred vsem posamezne fizične pojave, kolikor se mu predočujejo po čutih. Te predstave premotruje in razbira z duševnimi svojimi zmožnostmi ter pride po teh do pojmov občnosti in nujnosti. Sv. Tomaž uči tozadevno: »*Forma sensibilis alio modo in re, quae est extra mentem, et alio modo in sensu, qui suscipit formas sensibilium absque materia, sicut colorem auri sine auro, et similiter intellectus species corporum, quae sunt materiales et mobiles recipit immaterialiter — nam receptum est in recipiente per modum recipientis. Dicendum est ergo, quod anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, universali, necessaria.*«²⁾ Kantov argument dokazuje le, da čuti ne morejo do cela obseči občnosti, a pozabil je pri tem, da ne čuti, ampak razum izvaja ono odmišljanje³⁾ čutnih predmetov. Uprav to delovanje našega duha je najboljši dokaz, da naš razum ni tvaren, ni čuten.

Vse **izkustveno dušeslovje** potrjuje resničnost našega izvajanja. Dr. Jos. Geysler, eden najboljših modernih raziskovavcev spoznavnih teorij, piše: »Der Grund, der an dem Schauen des allgemeinen Soseins Ton, Farbe usf. zweifeln lässt, liegt in der verkehrten Meinung, man müsste das allgemeine Ton - sein (Farbe - sein) getrennt von dem singulären Ton (der bestimmten Farbe) für sich schauen, es gewissermassen neben und ausser dem singulären Sosein erblicken. Das aber ist selbstverständlich eine **Unmöglichkeit, weil so wenig eine Figur ein Dreieck im allgemeinen sein kann, sondern notwendig ein Dreieck in einer bestimmten Form ist, ebensowenig ein Ton anders als in der Form eines bestimmten Tones sein kann. Nur im und am singulären Ton lässt sich mittelst vergleichender Akte das allgemeine Ton — sein erschauen.«⁴⁾ Svoje raziskovanje sklepa z besedami:**

¹⁾ Prim. v *Civiltà cattolica* — 1908, IV. str. 48 nasl., članek: »Il criticismo Kantiano — demolitore della scienza«.

²⁾ Sv. Tomaž: *Summa Theol.*, qu., 85, art. 2.

³⁾ S to besedo označuje dušno »abstrakcijo« Vikt. Bežek v »Občnem ukoslovju«, 1919, str. 9.

⁴⁾ Dr. Jos. Geysler: *Grundlegung der Logik und Erkenntnistheorie*, 1919, str. 374.

»Jedes konkrete Sein ist... die letztbestimmte Form eines unbestimmten, allgemeinen Soseins... Die Begriffe (der) allgemeinsten Soseinsformen alles Seienden sind die von Aristoteles gesuchten Kategorien... Hieraus ersieht man, dass — im **Gegensatz zur Ansicht Kants** und gewisser Neukantianer — die Kategorien **nicht apriorisch** aus irgend einem gemeinschaftlichen Prinzipium deduziert werden dürfen, **sondern aus der Erfahrung** und dem faktischen Stande der wissenschaftlichen Erkenntnis zu entnehmen sind.«⁵⁾

3.) Kant na glavo postavlja razmerje našega razuma do zunanjega sveta. Priznana resnica je, da naš razum je le pasivna **možnost**, ki sprejema po čutih od zunaj razne vtiske ter razmotriva potom odmišljanja občnost v predmetih. Aristotel imenuje naš razum »*tabula, in qua nihil est scriptum.*«⁶⁾ a) Kant pa vidi v njem izključni vir vsega znanja.

Dvoje predpogojev je potrebno, če se hoče delovanje razuma dejstvovati: Notranja zmožnost razuma in pa vplivanje zunanjega sveta na razum. Če hoče mlin moko mleti, treba je za to potrebnih strojev — koles, kamna — a to ne zadostuje. Potrebujemo še vode, da goni mlinska kolesa; potrebujemo pšenice, ki jo med mlinske kamne usipljemo.

Subjekt in objekt je potreben. Isti Dr. Geysler piše: »Ohne das geistige Schauen einer Anzahl von Bedeutungseinheiten gibt es prinzipiell kein Verstehen von Wörtern. Darum baut eine Erkenntnistheorie, die... dieses Element vernachlässigt, auf Flugsand, oder gibt uns Schalen, ohne sich um die Kerne zu kümmern. Was aber gehört zum Schauen von etwas? Selbstverständlich **der Schauende**. Aber noch **mehr das Dasein des zu schauenden Objektes**. Zuerst muss evident das zu Schauende sein, einerlei wie und wann es entstanden sein mag, ehe es von dem wahrnehmenden Subjekt erschaut werden kann. Also geht nicht nur von seiten des erkennenden Subjekts, sondern auch von **seiten des Erkenntnisobjektes, das Sein notwendig dem Denken und Erkennen voran**. Denn wäre nicht ursprünglich ein Sein, so liesse sich nichts erschauen, und wäre dann die Kenntnis von Bedeutungen etwas prinzipiell **Unmögliches**. Damit ist der Idealismus wesensnotwendig gerichtet. — Aber das Sein darf nicht bloss irgendwo in Gottes Welt existieren, sondern muss **in eben dem Subjekt sich finden**, von dem es geschaut wird. Also besteht die **Urbedingung für die Möglichkeit alles Denkens und Erkennens im Dasein von Subjekten, die die Fähigkeit besitzen, ihr eigenes Sein zu schauen** und so schauend die Kenntnis bestimmter Bedeutungseinheiten zu erlangen. Folglich ist das

⁵⁾ Dr. Jos. Geysler, l. e. str. 376.

⁶⁾ a) S. Tomaž: *Summa Theol.*, qu. 84, odst. 3.

Sein das Erste, das Denken und Erkennen aber das Zweite. Und so kann nur gerade das Gegenteil des ideal. Dogmas die Grundlage und den Ausgangspunkt der Erkenntnistheorie bilden.«⁹ b)

4.) Ni res, kar trdi Kant, da ne moremo imeti prave izvestnosti o zunanjih predmetih. Naši čuti nam pričajo, da v resnici obstoji zunanji svet. Dobro razločujejo zunanje vzroke, ki povzročajo v njih razne senzacije. Zavedamo se, da je senzacija sicer le subjektivna modifikacija subjekta, a vemo tudi z gotovostjo, da ni nikakor izključno le operacija subjekta. Trojih pojavov — se človek dobro zaveda: Prvič, da so take senzacije v nas, drugič da teh senzacij ne povzročamo mi. Tretjič, da senzacije predstavljajo, kar od nas nikakor ne zavisi, če so vsi pogoji za senzacijo dani. To pa zadošča, da z vso izvestnostjo lahko trdimo, da obstojajo resnično objekti izven nas. Da, zavedamo se, da često doznava naš razum objekte, ki jih ni sam iz sebe produciral, in jih v sebi niti ne najde, da, predmete, ki se brez njegove volje, da celo proti njegovi volji pokažejo na površju. Taki predmeti so brezdvomno od zunaj. (Prim. Dr. Fr. Egger. Propaed. phil., 1893, str. 184).

Pri tem se sklicujemo na **zdrav človeški razum**. Vsakdo zdravega razuma je prepričan, da celi telesni svet z vsem kar nam nudi, ni plod naše notranjosti, temveč da biva realno in resnično **izven nas**. Da, najhujši idealisti niso o svojih argumentih prepričani. »V praktičnem življenju vedejo se tako, da delajo proti svoji teoriji. Čemu pač izdajajo svoje opise, če jih ne smatrajo za objektivno resnico? Čemu razlagajo svoje misli svojim sovrstnikom in jih hočejo ohraniti svojim potomcem, če so iste le hipni proizvod subjektivne predstave brez realne podlage.¹⁰ — Naj navedemo tu še besede istega Dr. Reinholda: »Ko bi ne bilo realnega sveta in ko bi svetovna slika bila le proizvod naših možganov, bi svetovno sliko tudi pri zaprtih očeh zrl. Vsako poznanje mora naravno biti ob enem subjektivno in objektivno. Subjektivno, ker je notranji čin subjekta, objektivno, ker je doznanje predmeta od subjekta različnega. Ker pa ta predmet ne more biti po svojem realnem bistvu, temveč le v podobii¹¹a) navzoč v razmišljujočem subjektu, ... vsled tega se ne

⁹ b) Dr. Jos. Geyser, l. c. str. 364.

¹⁰ D. G. Reinhold: Der alte u. der neue Glaube, 1908, str. 21.

¹¹ a) T. P esch pojasnuje: »Naša predstava, t. j. po našem delovanju ustvarjena podoba, ni le znamenje, da biva istiniti zunanji svet, temveč tudi podoba tega transcendentalnega sveta, po kateri spoznam stvari, kakor so.« (»Das Weltphänomen« — Erg. H. zu »Stimmen aus M. L. 16, 1881, str. 60.)

morejo seveda vse istinite lastnosti objekta vtisniti v subjektu, ampak le one, kojih posnetek je omogočen po posebnih lastnostih spoznavajoče zmožnosti. Tako spoznamo z očesom le obliko in barvo, ne pa okusa in vonja jabolke. Iz te nujne primesi subjektivnega elementa pri vsakem doznavanju, se pa ne sme sklepati, da je isto ne le po obliki, temveč tudi po stvari le nekaj čisto subjektivnega, ki pogreša objektivno resničnost. S tem se pojem, pa tudi možnost vsakega doznanja popolnoma uniči.¹¹ b)

Trdi se lahko, da je naše poznavanje po čutih nepopolno, a nikakor ne, da nima nobene realnosti. — Dobro dostavlja Limbourg: »Damu quidem, notitiam quam de rerum essentiis habemus, esse imperfectam; sed vero imperfecta cognitio non est nulla. — Quoniam — non omnes res tot obiectant qualitates, quot ad eorum essentias determinandas opus nobis sunt, aut tot saltem perspectas non habemus proprietates, quot ad claram notitiam effigendam desiderantur, extensive mancam esse hanc notitiam facile concedimus. Quin imo harum etiam, quas satis cognitatas habemus essentiarum proprietates, omnes vix perpenetramus atque ob has abditas rerum qualitates ac proprietates intensive etiam imperfectam esse, quam de rebus copiamus notitiam haud infitiamur...«

5.) Kantova teorija vodi naravnost v skepticizem kljub temu, da je hotel Kant z njo ravnati Hume-ov skepticizem pobijati. Iz skepticizma je zašel v agnosticizem. Večkrat trdi Kant, da nimamo »o stvari na sebi« objektivnega spoznanja. Dvojno vrsto pojavov priznava Kant v našem razumu: Pojave čutnosti »Sinnenwesen« ali »Fenomeni«, ki jih čuti razumu prijavljajo, in pa pojave razuma »Verstandeswesen« ali »noumena«. Pri dejanju razmišljanja se mora k »fenomeni« pridružiti umski »noumen«. Toda kaj je Kantu ta »noumen«? »To kar imenujemo »noumen«, — pravi, — se ne sme razumeti, kakor le v negativnem zmislu. Po vsem tem, ostane nerazumljiva možnost teh »noumenov« in izven sfere fenomenov za nas ni drugega kakor praznota.« — Noumen je čista logična oblika, ki nima objektivne realnosti, da si se nam zdi na način, kakor biva kaka stvar sama na sebi¹²... Vsi noumeni ali pojmi in vsa načela razuma, ki se z objekti možnega iskustva ne družijo, so daleč od resničnosti, in ne povzročajo drugega, kakor le videz in iluzijo.«¹³)

Če so torej načela razuma le iluzija, ostane iluzija tudi če se ista načela družijo s pojavi čutnosti. Odpirajo se na široko vrata skepticizmu in

¹¹ b) D. G. Reinhold, l. c. str. 19.

¹²) Limbourg, l. c. str. 85—86.

¹³) Kant, Kritik der reinen Vernunft, K. 15; 20.

¹⁴) Schulze, Philosophie, K. 11.

po njem agnosticizmu. Kant sicer govori o neki realnosti, a razume le realnost našega subjektivnega razmišljanja, taji pa njegovo objektivno realnost. In tu lahko rečemo, kar pravi P. Gredt o skepticizmu sploh: »Cum dicit (scepticus) se nihil certo scire, profitetur se esse, se admittere principium contradictionis, se scire, quid sit scire et nescire, quid sit certum et incertum. Ceterum eius est probare assertionem suam »se nihil certo scire posse« nam quod gratis asseritur, gratis negatur. Quod si hoc facere conatur, necesse est admittat principia certa, ex quibus eius demonstratio procedat et iterum sibimentipsi contradicit.«¹⁶⁾

Lepo je orisal ta skepticizem dr. Aleš Ušeničnik:

»Svet je — po tem sestavu — le igra, le prikazen moje dušnosti; in če jaz po svedoštvi svojih čutov sodim, da je zunaj mene pisan svet, je to le slepilo in videz. Jaz sem — če smem verjeti svoji zavesti — a vse drugo, je projekcija mojega »jaz«-a, iluzija moje duše.... Vse je dim, nič ni izvestno.... Kaj je veda? Igrača duha s svojimi predstavami. Kaj je morala? Igračkanje duha s svojimi ukazi. Kaj so ljudje? Tvorba mojega duha.... Kaj je vesoljstvo? Sfera mojega duha. Jaz sem, pa ne vem kaj. Jaz sem, pa ne vem odkod. Jaz sem, pa ne vem zakaj. Ali sem prav za prav še res jaz? Kdo pa jamči? Zavest? Kaj je zavest? Nekaj je, in tisto nekaj sanja, da je jaz. Ali blaz-

nim? Če je vse to podobno blaznosti, tedaj je logična posledica moderne filozofije blaznost.«¹⁶⁾

6.) Obsodbo svoji teoriji je podpisal Kant sam: V domnevi, da postane drugi Kopernik v filozofiji, sklenil je poizkusiti s trditvijo, da se ne sme naše umovanje po predmetih ravnati, temveč nasprotno, da se »morajo predmeti ravnati po našem umovanju.«¹⁷⁾ — »A ko si je to trditev izbral za fiksno izhodno točko, zapletel se je v labirint nerešljivih ugank in protislovij in je zapravljal svojo neoporečno veliko bistrournost na sisifovem delu.«¹⁸⁾ Tako veliko protislovje je v Kantovih sintetičnih sodih a priori.¹⁹⁾ A s tem, da je Kant označil naše umovanje za zgolj subjektivno, je označil tudi svojo lastno kritiko le za subjektivno, — njegovi spisi nam niso mogli predočiti »stvari, kakor je sama na sebi« — ker je to — po Kantu — nemogoče, a tudi »pojavor« ne more z vso izvestnostjo razumeti. Kantova teorija pomenja — pravi dr. Reinhold — **samomor vsakega umovanja**. Veliki Kant je s svojo občudovano svetovno modrostjo le nova izdaja onega slavnega moža, ki **ši vejo odžaga, na kateri sedi**.²⁰⁾

Zaključimo. Tla so spodmaknena Kantovemu apriorizmu z dokazom, da prične naše umovanje pri zunanjih predmetih, njegovemu subjektivizmu z dokazom o realni zvezi med umskimi pojavi in zunanjo stvarjo in slednjič agnosticizmu v izveznosti našega znanja o zunanjem predmetu. Kantova umska teorija je torej neutemeljena.

Socializem in nacionalizem.

(Konec.)

(Ivan Rejec.)

IV.

V vseh treh oblikah demokratičnega pokreta: v nacionalnem, liberalnem in socialističnem vidimo na delu ene in iste ideje demokracije, a nositelji gibanja so različni. To je, da je narod, ki se je dvigal, dal svojemu pokretu drugačno obliko in drugo vsebino, kakor pa posamezen stan naroda. In zopet so bili cilji liberalnega grajanstva v gospodarstvu in politiki na prvi pogled tako zelo drugačni od smotrov socialističnega delavstva. A različnost je pač bolj v oblikah kot v bistvu. Bistvo vseh demokratičnih pokretov je težnja po boljšem gospodarskem deležu in večji politični moči tistega subjekta, ki gibanje nosi. Prosveta ali kultura je pa na eni strani neogibno mogočno sredstvo, ki vodi kvišku narod ali kako plast naroda, na drugi strani pa bi ona morala biti naj-

boljši in trajni sad dosežene visoke stopinje gospodarskega in političnega razvoja. A prav pogosto je opaziti, da izredni uspehi v bogastvu in politiki kakor strup jamejo razkrajati narod ali nekatere njegove sloje. Najprej odpove etična in ž njó tako tesno združena socialna kultura, na kar začne propad tudi na drugih poljih. Zgledi se ponavljajo malone v vsakem veku svetovne zgodovine.

Ker imajo vsa demokratična gibanja toliko skupnega v idejah in ciljih, se pozornemu mislecju odpira sled še do njih globljih skupnih pogojev. In res jih je najti.

¹⁶⁾ Katol. Obzornik, 1906, str. 324 v članku: »Zadnja beseda nevere«.

¹⁷⁾ Kant, Kritik der reinen Vernunft, S. 17.

¹⁸⁾ A. Peters, l. c. str. 105.

¹⁹⁾ Gl. obširno razpravo o tem T. Pesch: Das Weltphänomen. Erg. H. Stim. M. L. 1881. 16.

²⁰⁾ Dr. Reinhold, l. c., str. 21.

¹⁵⁾ P. Jos. Gredt O. S. B.: De cognitione sensuum externorum, 1913, str. 79.

Družbeni ustroj pri vseli kulturnih narodih, kar nam jih zgodovina kaže, je tak, da se ločijo stanovi po delu in opravi. Ni dvoma, da delitev dela tem bolj napreduje, čim bolj kultura uspeva na globoko in široko. Ta socialni zakon je pač utemeljen v sami človeški naravi, in sicer v njeni različnosti in njeni enakosti. Ljudje smo jako različni po sposobnostih, nadarjenosti, nagnjenjih; ta različnost se še podostruje vsled nenakih vnanjih pogojev razvitka. Vendar pa je zopet v ljudeh toliko enakosti narave in potreb, da kar enemu služi, tudi drugemu prav pride. Začetek vsakega napredka pa vselej izhaja od posameznikov ali od male skupine ljudi. Večja sposobnost in sreča doseže tudi večje uspehe. Pridobljene materialne dobrine kot dediščina prehajajo na otroke, katerim gmotno blagostanje odpira pot k višji izobrazbi. Prednost bogastva in izobrazbe pa zagotavlja tudi socialno prednost in politično moč. A ker so odlične sposobnosti v zvezi s srečo dane le malemu izbranemu številu ljudi, zato je vedno le manjšina tistih, ki se dvigajo nad svojo okolico z izrednimi uspehi, in čim više se vzpenjajo, tem več drugih puščajo za seboj. Odtod prihaja, da ima ustroj družbe kulturnih narodov nekako obliko piramide; njen koničasti vrh tvorijo maloštevilni sloji, ki imajo v lasti večino bogastva in politične moči ter svojo posest radi zavarujejo še s kodificiranimi privilegiji; široke doleže in osnovne plasti naroda pa so delavci vseh vrst, ki proizvajajo zlasti gmotne vrednote, ter po številu naravnost dušijo »aristokratske vrhe družbe«.

Včasih ima razdelitev na vladajoče in služne stanove svoj izvor tudi v zgodovinskem dejstvu, da je bil en narod po drugem-zavojevan in uslužjen. Tako smo Slovenci na zemlji, koder bivamo, sicer grudoroden narod, a do pred enim vekom smo bili zgolj podložniki nemških gospodarjev, najsi so že bili graščaki ali podobno. Tako razmerje je obstajalo izza časov, ko so bili Karolinžani naše dede podjarmili. In tudi ko je bil edini naš narodni sloj, kmet — podložnik, pred blizu sto leti zadobil nekaj svobode in veljave, je bila v veliki meri ostala gospodarska in politična odvisnost našega naroda od Nemcev v Avstriji do razpada te države. Danes smo Jugoslovenci zasedenega ozemlja prišli v politično odvisnost od Italije, in očitno je, kako nas zajemlje bolj in bolj tudi mreža gospodarske in kulturne odvisnosti.

Socialna zgodovina kulturnih narodov pa pozna še drug zakon, ki v družbi deluje v nasprotni smeri od gori opisanega. Iz spodnjih plasti prebivalstva, iz tega širokega narodnega temelja, vedno zopet zdaj posamezniki, zdaj večje skupine, zdaj celi sloji stremijo kvišku ter si z izrednimi sposobnostmi, z veliko energijo in srečo povzpensajo v višje razrede, pridobivši izobrazbo, bogastvo

in politični vpliv. Iz rimske zgodovine je klasičen primer boj plebejskega sloja za gospodarsko in politično izenačenje s patriciji. V prvi polovici srednjega veka, se je mej krščanskimi narodi ob vodstvu cerkve bolj in bolj osvobojal stan sužnov; a proti koncu srednjega veka je po mestih kulturne Evrope stan rokodelcev zastremil kvišku ter si izvojeval gospodarsko in politično veljavo poleg bogatega trgovskega stanu. Iz novega veka sem zgoraj obravnaval primere k svobodi in moči stremečih odvisnih narodov, meščanov in pa industrijskih delavcev.

Tako se mej seboj dopolnjujeta oba socialna zakona, o katerih razpravljam. Zakon delitve dela ima za posledico v družbi diferenciacijo stanov, ki se le prerada izprevrča v izkoriščanje nižjih stanov po močnejših višjih in vodi do boja stanu zoper stan: do Klassenkampf. — Zakon pa, ki žene nižje sloje kvišku, da se povzpensajo z nižjih socialnih stopinj do višjih, boljših in vplivnejših, ima zopet za posledico izravnavanje socialnih prepadov v družbi. Oba zakona pa služita višji enoti, ki je: ravnotežje v organizmu človeške družbe.

V.

Tu podani zgodovinski in miselni pogled na pogoje in gibalne ideje demokratskih pokretov v novem času nas pred vsem prepričuje, da je **demokrasko gibanje — dokler ne doseže svojih naravnih svrh — neodoljiva sila, zato ker je udeleževanje enega naravnega zakona človeške družbe.** Ko pa gotova oblika demokratskega pokreta dosepe do vrha, je naravno nasičena in tedaj izgubi svojo elementarno silo ter otrpne. V tem stadiju je danes tako zvani liberalni pokret grajanških vrst, ki zajemlje svojo umetno moč le še iz zveze s kapitalizmom. A ta je nenasiten, zato ruši ravnotežje človeške družbe ter budi reakcijo. Tudi nacionalni pokreti velikih narodov so naravno nasičeni, v kolikor se zopet ne istovetijo s težnjami nenasitnega mamonizma, ki razteza svoje kremplje širom sveta po vedno novih žrtvah.

Drugače pa je s težnjami malih narodov in delavskih stanov. Ti so pred zadnjo veliko vojsko bili daleč od svojih naravnih svrh. In res, dasi veliki narodi v zavezi s kapitalizmom kujejo dosedanjim žrtvam tudi za daljnjo bodočnost najtežje okove, je vendar očitno, da bo zmaga na strani malih narodov in delavskih stanov. Ideje v zvezi z naravnimi zakoni so močnejše od umetne zveze svet vklepajočih velikanov: kapitalizma in militarizma. To je pokazal tudi rezultat zadnje vojske.

Boj še ni končan. A obe veliki stranki čutita, da je blizu — če ne katastrofalen — pa vsekakor odločilni stadij boja. Zato nervozna in napeta pripravljenost na obeh straneh. Kos jugoslovenskega naroda v zasedenem ozemlju je v svoji narod-

ni celoti prepuščen v žrtev ne samo italjanski politični oblasti, ampak tudi italjanskemu kapitalizmu. Zato se zdi naravno, da se socialno-demokratska politična organizacija ponuja narodu za rešiteljico vabeča ga v svojo organizacijo, k svojim idejam in ciljem. Zdi se, da je tak košček naroda, ki je obsojen na rudimentarno, okrneno narodno življenje, ves in cel poklican v tabor proletarske bojne vrste. In res je bilo izza okupacije čuti takih glasov, ne samo iz vrst drugih stanov, ampak celo mej duhovniki.

In vendar moramo ne samo v zavesti svoje ga duhovniškega poklica, ampak pred vsem iz ljubezni in pravice do naroda odkloniti tisto obliko socialistične demokracije, ki se danes pri nas predstavlja; odkloniti zlasti njeno najnovejšo obliko boljševizma.

Toda krivica najbolj grobe vrste je, če socialistični žurnalisti — kakor n. pr. pisec uvodnega članka v 1. št. »Dela« — podtikajo krščanstvu, kakor da bi hotelo vse socialne zlorabe in krivice kriti z božjo avtoriteto. Take blasfemije more pisati le, kdor proti boljši vednosti dejstva potvarja, ali pa kdor popolnoma nič ne ve o socialnem delu katoliške cerkve izza njenega obstanka, in nič o dejavnosti krščanskega socializma v dobi zadnjega veka na Angleškem, Nemškem... in tudi na Slovenskem.¹⁾ Brez vsakega pretiravanja rečem, da je en sam red katoliške cerkve, red »usmiljenih sestrá« obrisal z lic trpečemu človeštvu več solza kot vsa socialna demokracija skupaj.

O socialni sposobnosti krščanstva pa postavim sem sodbo moža, ki nima krščanskega prepričanja — nemškega narodnega ekonomista Schmollerja, ki izjavlja: »S krščansko bogovdanostjo se je vzbudilo tako samozatajevanje, ki

¹⁾ Ali res ni mogoče vpeljati nekoliko več pravicoljubnosti in resnicoljubnosti v liste gotovih strank? Ali mora res »vtisek na ulico« biti edino merilo za vrednost pisave? Drugod na svetu tudi socialisti čutijo kaj odgovornosti za to, kar ljudstvu pišejo. Monakovsko socialistično glasilo »Münchener Post« je v št. 104. (6. V. 1919) pod naslovom »Christentum und anderes« zapisala: »Des Christentums Geschichte ist ein einziger grauvoller Strom von Blut und Trauer.« A že drugi dan (št. 105 od 6. V.) je popravljala: »Wir brauchen nicht auf die Zeit des Mittelalters zurückzugehen, um den gewaltigen geistigen Einfluss des Christentums auf die sozialen Ideenrichtungen der Zeit nachzuweisen...« »Die ganz unchristliche Stellungnahme (einiger Priester für den Krieg) darf uns nicht zu ungerechten Urteilen über das geschichtliche, kulturelle und sozial-ethische Wirken des Christentums überhaupt verleiten.«

se je vzpenjalo do moraličnega heroizma, taka čista duša in nesebičnost, da je postala mogoča požrtvovalnost za idealne svrhe, katerih prej nikdar niso poznali; ideja bratske ljubezni, ljubezni do bližnjega in človeštva je jela prešinjati vse razmere življenja; omiljevala je trdi pojem lasti, dajala zmago interesom družbe in rodu nad interesi posamnika, razreda in naroda; budila skrb za ubožce in slabotne, kakršne v starem veku zaman iščeš. Ideja enakosti pred Bogom se je pridružila obstoječim trdim družabnim razlikam ter jih pomirjevala in omiljevala. Vsakemu, tudi najnižjemu, se je priznavalo dostojanstvo človeka.« (Grundriss d. allg. Wirtschaftsfl. s. 1, 1908, 79, gl. pri Peschu S. J., Ethik u. Volkswirtschaft, Herder 1918.)

Tako spričevalo daje socialnemu udejevanju krščanstva mož, ki ni kristjan, a je strokovnjak. Na drugi strani pa prihajajo diletantje, ki posledice odpada od dejanskega krščanstva, kakršen je liberalni kapitalizem, cerkvi na rovaš zapisujejo. Lahke način boja pred nerazsodno množico, a nepošten!

Ko pa govorim o sadovih socialne demokracije, ne maram klicati na pričo njenih protivnikov, marveč same njene predstavitelje. Tako sem storil že zgoraj. Naj navedem tukaj samo še tako značilne besede, kateré je zapisala »Münchener Post« 1. V. 1919: »Solnce človekoljubja in bratoljubja je otemnelo; dan pomladnega socializma, čegar vzhodu smo včasih z upanjem naproti zrl, vzhaja krvavo rdeče... Postanimo resni in preudarni! Vse nas sili, da se v teh dneh maja vase obrnemo ter se izprašamo, če smo še socialisti... Zakaj socializem ni evangelijske sile, ampak pravice.«

Da, izprašajmo se, če smo še socialisti! Jaz bi upal reči te vrste socialistom, ki danes nastopajo v imenu tretje internacionale: Vprašajte se, če ste sploh socialisti! Poznamo Frédérica Le Play-ta, ki je izmed najodličnejših mislecev na polju sociologije. Sociološke probleme — in zlasti problem delavstva — je obravnaval na podlagi tako bogatega izkustvenega materiala, kakor nihče pred njim in pač malokdo za njim. Zaključek njegovega življenjskega dela je sledeči: »Metodični študij evropske družbe me je poučil, da sreča posameznikov kakor blaginja družabnih zvez stoji natanko v razmerju k energiji in čistoti verskega prepričanja.« (Staatslexikon³ III, 834. Le Play.) Ta mož je tudi izrekel: Hočem biti kristjan, da morem biti socialist.

Da, ta je rana sodobne socialne demokracije — ateistična je in materialistična. Odtod njeni neuspehi, kadar poskuša graditi in življenje dati. Socialna demokracija se je odpovedala Bogu, s tem pa se je odpovedala tudi vrelcu vse socialne inspiracije in harmonije. Iz zakladnice krščanstva

so socialisti in boljševiki vzeli/s sabo nekatere najpopolnejše ideje, a odtrgane od centralne ideje božje — tiste niso več počelo harmonije in življenja, marveč počelo anarhije. Te ideje imajo pač moč, da vlečejo mase ljudstva za sabo razdirat in podirati, a ko treba graditi, morajo iskati gradiva le v zakladu krščanskega reda.

»Ruska socialistična federativna republika sovjetov« je 16. sept. 1919 po komisariatu za ljudsko justico izdala »Prvo zbirko postav«. (Petrograd 1919.) Tu se vsa zakonodaja označa le za »prehodne predpise«, ki pripravljajo dobo, ko ne bo več treba ne vlade ne postav. A kje na svetu je danes bolj kruta vlada kot smo jo videli v boljševiški Madjarski in jo vidimo v boljševiški Rusiji? In katera vlada rabi toliko militarističnega aparata za svoj obstanek kakor boljševiška? Dejstvo je: če zamoriš vero v Boga ne le na jeziku, ampak tudi v vesti, potem seže oblast le tako daleč, kar seže pest. A oblasti treba tudi boljševikom-ateistom, zato pa rabijo toliko pesti.

Kristjani smo pa resnično demokratični, zato ne priznavamo nad sabo nobene oblasti, razun tiste, ki se pravno izvršuje v imenu Boga, našega Gospoda. Ta pa kristjana ne kroti s pestjo, ampak z vestjo. Pest pa kristjani rabimo zoper hudodelce in nepoštenjake, ki jih bo vedno na svetu v vsaki družbi. »Oblast ni tu, da bi bila v strah poštemu dejanju, ampak hudobnemu.« Sv. Pavel, Rim. 13, 3.

Drug tak skrajni ideal, ki se pa v rokah socialistov prevrača v svoje direktno nasprotje — je **popolna svoboda in enakost vseh ljudi**. Krasen ideal: svoboda, enakost, bratstvo — ki vleče nase ljudske mase kakor magnet železne opiljke! A v ateistični državnosti socialistov se ta ideal sprevrže v najhujšo tiranijo za manjšino. Zakaj dejansko si jemlje svobodo le večina za svoje sklepe, katere potem v imenu enakosti vsiljuje manjšini proti njeni vesti. Včasih niti večina ni, ampak le predrzna klika zločincev, ki dela sklepe in tirja izvršitev po kopitu enakosti. V zgodovini imamo dovolj primerov za to. Edina obramba zoper tako tiranijo vesti je spoštovanje božjega in naravnega prava, ki čuva svetost človeške osebnosti in njene vesti, družino in njene pravice. Naravno pravo uči, da je edina upravičenost javne oblasti njena skrb za splošno blaginjo. Manjšina v državi se mora v imenu postavnega reda vklanяти večini. Ta pa se mora zopet v imenu pravice vklanяти splošni blaginji.

Materialist pa ne pozna božjega in naravnega prava. Njemu je moč in število vse, pravo nič. V tem smislu je Pij IX. v syllabu obsodil stavek 60): Auctoritas nihil aliud est nisi numeri et virium naturalium summa. Avtoriteta ni nič drugega kot večje število in večja moč.

Ti primeri niso morda zgolj teoretične konstrukcije. Zgodovina francoske revolucije, kratka zgodovina boljševiških državnih tvoreb, deloma tudi zgodovina liberalnih demokracij so prave ilustracije k mojim izvajanjem. Vsak resni mislec pa leliko iz teh par preudarkov presodi, da je socialna demokracija, taka kakor se nam danes ponuja: ateistična in materialistična — največja pogibel za narod, pa če jo tudi motrimo zgolj s socialnega vidika. Ista razmatranja bi mogel napraviti še o drugih skrajnih idealih boljševiške demokracije, n. pr. o komunizmu, da niti ne govorim o njenem immoralnem stališču glede družine, ki je tudi uveljavljeno v gori imenovani »Prvi zbirki postav« sovjetske Rusije.

Povdarimo k temu še enkrat, da si je socialna demokracija, ko je zavrгла vero v Boga, vzela tudi moč za pozitivno socialno gradbo. Koliko socialnih tipov je ustvarilo krščanstvo tekom vekov, in ni dvomja, da bo našlo v sebi moči tudi za ostvarjenje novega tipa, ki se danes dviga — boljše problem kot dejstvo — **tip socializacije** dobrin v večjem stilu. A ta veliki ideal zahteva vzgoje ljudi k vesti, k dolžnosti, k zatajevanju. Moč za to je krščanstvo pokazalo v vseh vekih; a njegova moč je Bog. Po pravici pa pravi R. Eucken: »Poruši človeku njegovo razmerje do Boga, tedaj ostane le še »zoološka količina«. Kaj pa naj se še od zveze takih bitij velikega pričakuje, ni mogoče nikakor doznati.« (Geistesprobleme u. Lebensfragen, Reclam, 5993 5, str. 145.¹) Nikdar mi resnica podobnih besed ni bila bolj jasna, ko takrat, ko sem preudarjal posnetek že dvakrat navedene »Prve zbirke postav« boljševiške Rusije. Resnično: zakonodaja za zoološke količine!

Ta dejstva morajo biti za vso duhovščino odločilna. Ateistična socialna demokracija je pogibel za narod. Zato mora biti naša največja skrb versko-nravna vzgoja ljudstva. Vrhu tega po možnosti zastavljajmo moči v socialnem in političnem delu za narod. Tu moramo iti vzporedno s strankami, ki vsaj v javnem delu ne sledijo ateizmu, in take so danes naše nacionalistične stranke.

A naš nacionalizem nikakor ni morda abstrakcija iz dobe romantikov, še manj pojem iz liberalno-kapitalistične šole. Ne, naš nacionalizem je vzgojno, izobraževalno, gospodarsko, organizatorično delo za narod, ki je še tlačeno in izkoriščen, ki ima pred sabo že po naravni postavi narodne demokracije še dolgo pot do vrha in cilja svojih naravnih pravic. V tem delu so nam vzorniki premnogi slovenski in hrvatski duhovniki — največji vzornik pa rajni Krek.

¹) Nekateri citati v tem zadnjem kosu razprave niso originalni, ampak vzeti iz Allgem. Rundschau, München, XVI. (1919) 295 ss.

Nismo pa v opreču z vsakim socializmom. Lahko rečemo, da čisto blizu krščanskega socializma stoji reformni socializem angleškega plemena, kakor je sploh zgodovinsko dejstvo, da je angleško pleme (tudi v Ameriki) brez utopij in katastrofalnih revolucij umelo iskati in najti v raznih dobah novim potrebam primernih novih socialnih in političnih oblik.

Naj završim to študijo z besedami nemškega narodnega ekonomista Roscherja: »Edina bramba in edino zdravilo zoper razdirajoči socializem je ti-

sti graditeljni socializem, ki vse ljudi smatra za brate, za otroke nebeškega Očeta. Kakor bi nas bila mogla pristna in splošno razširjena religioznost obvarovati neznosnih izrodov obstoječih gospodarskih razmer, tako tudi mej vsemi predlaganimi reformami ni prav nobene, ki ne bi tirjala bistvenega ojačenja in posplošenja pristne religioznosti kot predpogoja, da bi se reforma sploh mogla izpeljati in obstati.« (Geschichte d. Nationalökonomie 1874, 1024).

• Poroke duhovnikov.

Dr. Josip Ličan.

V »Edinosti« z dne 7. marca t. l. je zapisal neki »duhovnik«: Organizirani češki duhovniki so papeža prosili, naj jim dovoli ženitev; ker jim pa ni dovolil, so se zelo mnogi (Pretiravanjel Op. ur.) kljub temu ženili. In zdaj kaj? Oženjeni so. Njihova ženitev ni sicer postavna, a je veljavna. Poslužili so se preko cerkvene prepovedi božjega in naravnega prava. Sodil in prav razsodil bo pa Bog. —

Dvomimo, da bi bil te besede napisal duhovnik, ki bi moral vedeti, da je cerkveni zbor v Tridentu v 24. seji o zakonu določil v kan. 4: Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse instituere **impedimenta matrimonium dirimentia**, vel in iis constituendis errasse — A. S. Isto je z drugimi besedami obnovil novi cerkveni zakonik kan. 1038 § 2. — Glede porok duhovnikov pa določa istega cerkvenega zbora seje 24. kan. 9: S. q. d. clericos in sacris ordinibus constitutos... posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege ecclesiastica vel voto, et oppositum nil aliud esse, quam damnare matrimonium, qui non sentiunt, se castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum, A. S.: cum Deus id recte petentibus non denegat, nec patitur, nos supra id, quod possumus, tentari. — Novi kodeks pravi v kan. 1072: **Invalide** matrimonium attentant clerici in sacris ordinibus constituti. Kan. 2368 določa proti takim cerkveno izobčenje.

Čuden je tudi zaključek v »Edinosti«: Mj pa ohranimo mirno kri in ravno tako lepo mirno priznajmo, da bi v tako velevažni stvari morala biti za vsakega svoboda, kakor jo je dal Bog.

Vprašamo le, koga pa je cerkev silila stopiti v duhovski stan? V tem oziru zahteva in jamči vsakemu največjo svobodo. Kan. 971 zabičuje: **Nefas** est quemquam, quovis modo, ob quamlibet rationem, ad statum clericalem cogere. Primeri kan. 973 § 1 in 2.

Da, če se dokaže, da je kdo bil prisiljen sprejeti mašniško posvečevanje, mu novi zakonik

(kan. 214) dovoljuje prestop v laični stan ter ga oprošča od postave celibata in brevirja. Za vsakega je svoboda, kakor jo je Bog dal. To je da če se je kdo že veljavno poročil ali prostovoljno storil obljubo samištvja — ni več svoboden, ker se je sam tej svobodi odpovedal.

—:—

Napisali smo že zgornje vrstice, ko nam pride v roke števec 66. »Edinosti«. V njej opozarjata dva kranjska č. sobrata na neskladnost trditve v št. 58. »Ed.« ter se sklicujeta na cerkveno prepoved v kan. 1072. Ob enem se priobčuje dopis »tudi duhovnika«, ki zavrača argument za celibat iz besed »Karkoli boš zavezal...«, češ to velja za dogmatične snovi, ne more pa veljati za vsako cerkveno zapoved. Mi smo tudi mnenja, da se celibat ne da kar neposredno iz onih besed izvajati. Toda pisec v št. 58 je tudi trdil, da je preko cerkvene prepovedi zakon duhovnikov veljaven, da si nedopusten, češ dotičnik se posluži božjih in naravnih postav, in po teh je taka zakonska zveza veljavna. Pri tej točki se nam zdi potrebno nekaj pojasniti, ker tiči ravno v nji nesporazumljenje.

Pred vsem ugotovljamo, da Cerkev ni kršila z uvedbo duhovskega celibata nikakoršnega moralnega načela, ne pozitivno božjega, ne čisto naravnega. To je razvidno iz jasnega svetopisemskega priporočila: Mat. 19. 10 nasl., 1. Kor. 7. 38; 7. 40, Skr. raz. 14. 1 nasl. Kristusov nauk spopolnuje pač naravno moralo, nikakor ji pa v nobeni točki ne nasprotuje. V tem zmislu je tridentški zbor podal to le dogmatično definicijo: »Si quis dixerit, statum conjugalem anteponeendum esse statui virginitatis vel coelibatus, et non esse melius ac beatius manere in virginitates aut coelibatu quam iungi matrimonio; A. S.« (Sess. 24, can. 10.) Denzinger, Enchiridion p. 856.) Razlog za uvedbo celibata je pa »bonum comune«. O tem piše Billot: »De Eccl. Sacramentis« 1908, st. 384: Si fiat comparatio christiani caelibatus cum matrimonio, se-

cundum quod matrimonium ordinatur ad corporalem multiplicationem generis humani, sine comparatione melior est coelibatus, qui ordinatur ad spirituale perfectionem. Nam tum solum, »bonum comune potius est bono privato, si sit eiusdem generis (S. Thomas)«...» Si autem sermo sit de matrimonio secundum quod finis eius est proles educanda ad cultum Dei in religione christiana, considerandum quod virginitas et caelibatus non ita ad spirituales individui perfectionem facit, ut inter fines privatos semet contineat. Confert enim, et quidem modo praestantiori, ad **bonum comune societatis**, primo quidem ut ingens quodam **memoriale** coelestis illius patriae, in qua nequenubent neque nubentur sed erunt sicut angeli Dei in coelo. Confert per **modum exempli reifrenantis** — **passiones**. Confert in quantum hominem continentem efficit **aptissimum** od omnem operam, quae in proximorum **utilitatem tam corporalem**, quam **spiritualem** impenditur, prout perpetue docet **experientia**. Confert in quantum disponit ad vitam contemplativam.« Sv. Tomaž pravi na kratko: »Bonum comune est potius bono privato, bonum divinum potius humano bono, bonum animae praefertur bono corporis. (S. 2, 2, q. 152, a. 4).

Drugo — ne smemo pozabiti, da je zakon po svojem bistvu **pogodba** in v krščanstvu **zakrament** (Trid. zb. 24, 1), kar je eno z drugim tako tesno spojeno, da se ne da ločiti. (Prim. papeževo okrožnico »Arcanum« z dne 10. febr. 1880). — Pri tej pogodbi so poleg naravnih in pozitivno božjih pogojev merodajni tudi cerkveni predpisi, ker katoličan ni le človek in stvar božja, ampak tudi, sin Cerkve. Tudi država sme v nebitvenih stvareh — v gotovem delokrogu — dajati predpise tej pogodbi, ker katoličan je tudi državljan.

A poudarjamo, da pri tej **zakramentalni pogodbi**, ima glavno in odločilno besedo Cerkve. Tu pač velja citat: »Karkoli boš zavezal...«

Razlog pa je ta: Cerkve ima glede **zakramentov sploh** od božjega Ustanovnika oblast in dolžnost nositi jih, veljavno jih deliti, in sporna tozadevna vprašanja reševati. Da še več. **Tanqueray** — postavlja sporazumno z. najodličnejšimi dogmatiki to le načelo: »Christus non determinavit materiam et formam Sacramentorum usque ad ultimas individuationes, sed Ecclesiae reliquit po-

testatem aliquas mutationes facere, salva eorum substantia, quatenus a Christo fuit praescripta. Ita sane constat ex mutationibus, quae teste historia, in materiis et formis sacramentorum locum habuerunt et ex **Tridentino** declarante: »hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in Sacramentorum dispensatione, **salva eorum substantia**, ea statueret et mutaret, quae pro rerum, temporum, locorum varietate magis expedire iudicaret.« (Sess. 21, c. 2) — Synopsis Theol. dogm. spec. 1914, II. st. 203. —

Navedimo vzgled: Kristus je določil za tvar sv. krsta vodo. Vsled tega ne more Cerkve mesto vode vina uesti. Pač pa, sme določiti, **kakšna voda** je veljavna (ali vegetalna, ali živalska, ali le naravna in mineralna.)

A fortiori velja to glede sv. zakona, čigar zakramentalna pogodba je izročena Cerkvi v podrobno regulacijo. A tvar sv. zakona so ravno osebe, do katerih ima Cerkve posebno sodnost. Lepo razlaga to zadevo **Billot** (l. c. II. p. 455): »Ecclesia nihil potest in sacramentis, in quibus Christus per semetipsum omnia in individuo determinavit - Concedo: in aliis-Nego. Instituit Christus **contractum legitimum** inter christianos tamquam exterius matrimonii Sacramentum, **conditiones autem legitimitatis ipse per seipsum** non ita determinavit, ut non **remaneret locus ampliori determinationi per sanctiones canonicas**. Quare ecclesia immutaret substantiam sacramenti, si faceret, ut **contractus legitimus inter baptizatos amplius sacramentum non foret**. Sed hoc per impedimentorum appositionem minime facit.«

Cerkve ima torej pravico določevati **pogoje legitimnosti zakonske pogodbe**. Te pogoje črpa iz božjega in naravnega prava, a sme tudi vsled sodnosti, ki jo ima do vseh vernikov in še posebej do duhovnikov, črpati jih iz **lastne zakonodaje**.

Ker ima torej Cerkve po **božjem pravu** tako oblast do zakramentalne pogodbe in po istem pravu sodnost do vseh vernikov, je jasno, da je in **foro divino** zakon veljaven ali neveljaven, kakor ga Cerkve smatra. Poroke duhovnikov je pa Cerkve proglasila **neveljavnimi**, torej so tudi pred Bogom neveljavne, ne pa samo nedopustne.

Asceza in pastorala.

Sv. Ciril in Metod.

(Meditacija.)

J. G.

V smislu svojega, v zadnji številki »Zbornika« pod tem naslovom priobčenega članka, pri našam danes v poživljenje Cirilmetodijskega duha jugoslovenskih dušnih pastirjev kratko meditacijo po metodi sv. Ignacija.

UVOD.

Zamislj se v pričujočnost božjo! Adoriraj! Prosi milosti dobre molitve. Morda takole:

Moj Gospod in moj Bog! Moléc Te hvaležno — jaz nič in greh — Ti v spravo darujem te trenutke svoje meditacije, svoj spomin, razum svoj in svojo voljo... Tvoje proseč pomoči. Gospod uči me moliti in premišljevat!

I. praelud. (compositio loci). Predstavi si živo v duhu slovanska sv. brata Cirila in Metoda, kakor sta ti znana iz C. M. podob, plemenite poteze njihovega resnega obraza, ki ti kažejo, kako gorita za čast božjo in dušni blagor izročenelega jima slovanskega naroda, res: prava vzornika ljubezni do Boga in bližnjega. Vedno na potu, sedaj v Rim, sedaj med narod, od dežele do dežele, od vasi do vasi, učeč, trpeč... Tvoje oko motri njihove sv. pismenke, nositeljice blagovesti slovanskim narodom, in tvoje uho se naslaja ob blagoglasno donečih zvokih njunega jezika, s katerim sta priborila naše pradede Gospodu Jezusu Kristusu, ki je v zahvalo navdahnil svojo nevesto, Sv. Cerkev, da je ta jezik povišala do časti oltarjev in ga povzdignila med izvoljene zike svetih liturgij.

II. praelud. (petitio gratiae). Vsemogočni, večni Bog, ki si slovanske narode po svojih sv. spoznavavcih Cirilu in Metodu do spoznanja svojega svetega imena pripeljati izvolil, daj, da, ki se njihovega spomina veselimo, se v njihovem varstvu združimo. Po Gospodu našem.... (Missale Romanum).

SPOMIN.

Pred 1060 leti sta prišla sveta brata Ciril in Metod med Slovane s križem v eni, s slovensko knjigo v drugi roki... ter dala s tem našim pradedom dvojni biser, ki se naj podeduje od roda do roda, podeduje do današnjih dni, dvojni biser, ki se bo morda edini rešil iz prekucij in zmot današnjih časov našim potomcem.

Ta dvojni biser — imenujemo ga lahko testament sv. Cirila in Metoda — je vera naših očetov in jezik njihov, sv. katoliška vera in jezik slovenski.

Naše verske in kulturne dobrine, obojne so pognale po Previdnosti božji iz te dvojne korenine, sv. Cirila in Metoda. Zrastle so na katoliških tleh in se mogočno razvijale na vrtu sv. Cerkve. Naj bi le vedno ostale vredne svojega katoliškega začetka. In kakor so takrat svetega veselja vstrepetavali Slovani, »ko so čuli veličja božja v svojem jeziku«, tako naj bi tudi dandanašnji in vedno slovenska beseda smatrala za svoj največičastnejši in najlepši poklic, da v govoru in pismu izraža božja veličja.

Da takrat... Tvoj spomin hiti tja nazaj v ona blagoslovljena leta izvolitve našega jezika v najsvetejše namene bogočastja in bogoslužja. Da bi nam bilo dano videti vse one milijone zveličanih duš, ki sta jih pripeljala mogočna, Bogu dopadljiva sv. Ciril in Metod do rajskih livad svetih nebes ravno s pomočjo našega, Bogu tako milega jezika, da bi nam bilo dano čuti vse one svete vzdihljaje hvaležnosti, ki so vreli takrat našim pradedom iz dna srca, ko so videli, da sv. Ciril in Metod lastni njihov jezik tako tesno, da, ne ločljivo družita s sv. križem.... Da bi nam bilo to dano, da, tedaj bi tudi mi — njih potomci — spoznali svoj poklic, spoznali svojo nalogo, svojo dolžnost!

Obudimo, preden se poglobimo v ta poklic, ki nam ga mora naš razum pokazati v jasni luči, obudimo, kakor nam modro svetuje sv. Ignacij ob koncu delovanja našega spomina pri premišljevanju, akt žive vere, vere v Boga in njegovo Previdnost — tudi v tem oziru! Da o Bog, verujem v Tvojo neskončno modro Previdnost, ki si obudil sv. Cirila in Metoda Sebi v čast in našemu narodu v večni in časni blagor. O Bog, poživi to mojo vero!....

II. RAZUM.

1.) Quae veritas consideranda? Iz vseh teh svetih dogodkov, ki so se po božji Previdnosti odigravali ob plemenitih dejanjih sv. Cirila in Metoda, vidim in jasno spoznam, kako neskončno modro je vodil Sv. Duh svojo sv. Cerkev, ki je blagoslovila in potrdila Cirilovo in Me-

todovo velikopotezno delo; jasno spoznam to posebno iz stoletnih sadov tega dela, in tudi ne more biti le slučaj ta naša in našega ljudstva velika ljubezen in plemenito navdušenje za sv. Cirila in Metoda, posebno še ko nas nikdo ni za to vzgajal... Odkod to? Če kje, velja tu zares; ljudski glas, božji glas. Gotovo in brez dvoma je vcepila to ljubezen v srce našega naroda Previdnost božja, ki je pripeljala v svoje naročje milijone slovanskih duš potom sv. Cirila in Metoda; previdnost onega Boga, ki je hotel svoje božje kraljestvo med Slovani razširjati ravno po sv. Cirilu in Metodu. Da, drugače ni mogoče, kot da se zrcali iz vsega tega božja želja, naj ima slovansko-katoliško svečenstvo posebni, že tradicijski poklic: razširjati kraljestvo božje po božjih izvoljencih: sv. Cirilu in Metodu.

2.) *Quae conclusio practica ex veritate deducenda?* Želja božja torej, a želja Boga mora biti meni — zapoved, tebi dolžnost; torej za me in za te edino mogoča praktična konkluzija, da ti osebno in jaz in mi vsi razširjamo kraljestvo božje po sv. Cirilu in Metodu. Evo ti prekrasnega poklica, da moliš Boga v sv. Cirilu in Metodu in da te molitve svoje ljudstvo učiš.

3. *Quae motiva ad conclusionem practicam servandam inducent.* a) *quam decens.* Da, da, če kaj, se to spodobi. Če je sam Bog sv. Cirila in Metoda tako častil, se li ne spodobi, da bi ga tudi ti, duhovnik božji? Or, sam je hotel slovanski narod k sebi voditi ravno po sv. Cirilu in Metodu, in ti naj bi se tega branil, tebi naj bi se zdela ta pot morda neprikladna, pot, katera je bila prikladna Bogu in prikladna sv. Cerkvi. O, vsi vi sveti mašniki in škofje slovanski, ki ste na zemlji sveta brata častili in to češčenje med narodom širili in življate sedaj zato združeni s sv. Cirilom in Metodom v nebesih zaslužno plačilo gledajoči Boga od obličja do obličja, vi sveti škofje in mašniki! Vam se je spodobilo izpolnjevati ta narodoverski poklic in ste bili ob tem spolnjevanju srečni, in nam naj bi se ne spodobilo? O quam decet! Kaj je že vse storila za to češčenje naša mati sv. Cerkev v teku stoletij? Ali ti ne govore iz papežkih grobišč ven sveti očetje papeži izza časa sv. Cirila in Metoda dovolj jasnega govora? Ali se še spominjaš sv. Očeta Leona XIII in njegove okrožnice o sv. Cirilu in Metodu? Ali bi ti mogel še veljati za vestnega poslanca sv. Cerkve, ako bi hotel pomen sv. Cirila in Metoda podcenjevati?

b) *utile.* Naj li govorim o veliki in vidni koristi posebnega češčenja sv. Cirila in Metoda. Ta korist je jasna ko beli dan in sicer dušna in narodna korist. Nekdo je opomnil, ko sem zadnjič priporočal povzdigo češčenja sv. Cirila in Metoda do tiste višine, v kateri je češčenje sv. Antona v

Italiji, da manjka »miracolo«. Prašam, ali ni dovolj velik čudež pokristjanjenje največjega evropskega naroda? Kje bi bili danes Slovani, da ni bilo sv. Cirila in Metoda, ki nista pokristjanjevala s križem in mečem, marveč s knjigo in križem? Ali nima od tega vsaj posredno tudi vsa Evropa velike koristi? Korist tega češčenja in razširjanja božjega kraljestva po sv. C. M. izkušiš posebno v dušnem pastirstvu. Veruj mi, da ti bo Cirilmetodijski duh olajšal pastirovanje. Začni in prepričaj se boš sam o tej veliki koristi!

c.) *iucundum.* Ne podcenjujmo tudi tega nagiba. Res, prijetno je. Ali ti ne gre iz srca — posebno v naših dnevih — ko o tem propoveduješ? Kako prijetno done skupne molitve našega, v cerkvah zbranega ljudstva, v čast sv. Cirilu in Metodu, kako prijetno šele mora biti duhovnikom in ljudstvu, kjer se doprinaša Vsemogočnemu sama daritev sv. maše v izvoljenem jeziku sv. Cirila in Metoda. Blagor jim!

d.) *facile.* Nič lažjega pa, ko to. Tolikokrat se ti lahko ponudi prilika, da izvršuješ ta Cirilmetodijski poklic: v cerkvi, v šoli, doma. Kako dovetno je ljudstvo za to. Kako lahko jih vnameš.

e.) *necessarium.* Pa tudi, če bi ne bilo lahko, je potrebno. Premišljevalna rečenica: *Etsi difficile — necessarium —* je tu na mestu. Dogodki ravnokar preteklih mesecev, v naših krajih nam to potrjujejo. In da te opozorim le še na eno: pravošlavni »zmaž« — žal — pri nas že ni več in bo še manj v bodoče le prazno strašilo, »roge« mu lahko odbijeta samo še sv. Ciril in Metod. *Necessarium!*

4.) *Quomodo id hactenus a me observatum?* Kaj si že vse storil v čast sv. Cirilu in Metodu? Koliko žrtev si že doprinesel tej ideji? Kolikokrat si že meditiral o tem predmetu? Saj se vendar nisi zadovoljeval le z gledanjem CirilMetodovih kresov na praznika predvečer? Roko na srce in reci: premalo sem storil ali ničesar pozitivnega, če bi se morda ne moral celo obtožiti, da si tej sveti misli še nasprotoval. Kje je vzrok. Cur? *quomodo, quando?* Kolikokrat in kako hudo?

5.) *Quid in posterum faciendum?* Kaj drugega kot, da se spreobrnem, da se že vendar enkrat zainteresiram za sveto Cirilmetodijsko idejo, da vsrkam vase Cirilmetodijskega duha in da ga delim i drugim... ter razširjam božje kraljestvo po sv. Cirilu in Metodu.

6.) *Quale impedimentum removendum?* Trma? Nerazumevanje? ali morda gola komoditeta, če ne celo strah pred ljudmi? Pomisli, katere zapreke ti branijo vzlet v Cirilmetodijske višave, iz katerih bi lažje Boga molil ter svojo in svojega ljudstva nemrjoče duše lažje izveličal, pomisli in — odstrani jih.

7. Quale medium eligendum? V zadnji ševtilki »Zbornika« sem nekoliko takih Cirilmetodijskih sredstev našel. Voli poljubno, a zanesljivo kaj izvoli! Navdušuj za sveto CM. misel s obrate, skrbi, da se bo o nji govorilo na konferencah, in v ljudstvo, v ljudstvo z njo! Pripravi dobre kateheze za obrazložitev CM. duha v šoli, opozorim te tudi na to, da penitenti silno radi sprejemajo za pokoro — molitev v čast sv. Cirilu in Metodu... Ne omejuj se pa pri tem samo na svojo faro, CirilMetodovega apostolskega duha moraš imeti v sebi, ki ti naj narekuje skrb in misel za katoliško jugoslovensko skupnost, katera intenzivno deluje v smislu sv. Cirila in Metoda, apostolskega duha, pravim, ki ti naj narekuje smisel za svete namene jugoslovenskega episkopata, ki koraka, kakor nekdaš sv. Ciril in Metod s križem in slovensko knjigo v roki, na čelu našega naroda, vedno na potu sedaj v Rim, sedaj med narod, sedaj v Belgrad, sedaj v Zagreb, sedaj na škof. konference, sedaj v naše centre, sedaj v zadnje gorske vasi, a ob vseh prilikah vedno in vse k večji časti božji in v večji blagor našega troimenskega naroda...

III. VOLJA.

1.) affectus. Obudi dejanje upanja, da se po sv. C. in M. razširi božje kraljestvo... dejanje ljubezni in žalovanja, da si tako malo častil sv. Cirila in Metoda, tako malo za nju storil. Dejanje hvaležnosti napram dobremu Bogu, ki nam je dal sv. Cirila in Metoda: Darujem Ti, o Bog, v zahvalo za obujenje sv. slov. apostolov vso živo vero naših starih očakov, pridobljeno po sv. C. in M., darujem vse, po sv. C. in M. navdahnjeno gorko upanje njihovih zati-

ranih sinov, vso ljubezen slovanskih spoznavavcev, po sv. bratih negovano čistost slovanskih devic. Darujem Ti nedolžnost po njih krščenih otrok, v C. in M. naukih se svetlika-joči zor mladosti, moško zrelost, častito, po sv. bratih oplemeniteno dostojanstvo starčkov. Darujem Ti v zahvalo trud po sv. Metodu ordiniranih svečenikov Tvoje Cerkve, teh naših uzornikov-duhovnikov, darujem Ti vse zdihljaje CirilMetodovih vernikov, borečih se za križ častni in slobodo zlato, darujem solze, po Cirilovih in Metodovih pridigah spreobrnjenih spokornikov, vse zahtevanje slovanskih puščavnikov in vzvišeno po sv. Cirilu in Metodu navdahneno, premissljevanje Tvojih častivcev....

2. propositum particulare. Izbej eno izmed gori naštetih sredstev v povzdigo CirilMetodijskega češčenja ter skleni, da je boš že danes prakticiral. Napravi v ta namen memento pri sv. maši.

SKLEP.

Kolokvij z Devico Marijo, katere čast sta sv. C. in M. tako vneto oznanjevala, kolokvij z Jezusom Kristusom in Očetom nebeškim. Spomni Vsemogočnega na vso čast božjo in vse češčenje, katerega sta sveta slovanska apostola naučila naš slovanski narod ter prosi ga, da vtisne v tvoje sree CirilMetodovo ime in vdahne v tvojo dušo CirilMetodovega duha, da boš s slovanskim srcem in krščansko dušo tem laže častil in molil Boga v sv. Cirilu in Metodu. Očenaš, Češčena Mar.

Tessera: Laudamus viros gloriosos et parentes nostros in generatione sua. (Eccli 44, 1).

Grave incommodum.

Ivan Rejec.

Duhovnikom v dušnem pastirstvu nikdar ni manjkalo težav, nevšečnosti in bridkosti. V današnjih dneh imamo tega križa sila veliko mero, a večkrat malo tolažbe. Kaj čuda, da mnogi dušni pastirji vzdihujemo ter smo v nevarnosti, da postanemo malodušni; ali kar je slabše, da postanemo mračni in odurnega značaja; ali pa celo najslabše: da izgubimo pravo zaupljivo veselje do požrtvovalnosti v dušeskrbstvu.

Poglavito duhovnikovo sredstvo zoper te nevarnosti bo vselej njegova skrb, da je sam v stanu posvečujoče milosti božje in da brižno neguje premissljevalno molitev. Iz teh studentov in pa iz pobožno darovane sv. maše bo duhovnik vedno zajemal luči, moči in tolažbe.

Danes pa bi se v tem članku rad dotaknil neke vrste ravnanja nekaterih sobratov, ki — se zdi — da izvira iz nedoumevanja cerkvenih postav. O teh učijo moralisti: *Leges ecclesiasticae non obligant cum gravi incommodo*. Tukaj se ne bom spuščal v razločevanje važnejših in manj važnih postav in v določanje »circa incommodum proportionate grave.« Saj se o tem lahko konzultira vsaka moralka ali kazuistika. A ker včasih od samih dreves gozda ne vidimo, hočem le vobče opozoriti na tega duha zgolj cerkvenih postav.

Mimogrede omenim, da princip moralke še bolj splošno slove: *Lex affirmativa non obligat cum incommodo proportionate gravi, quod per accidens cum observatione legis coniunctum est*.

Glede točne opredelbe in uporabe principa treba zopet pogledati v moralko. (Noldin, De principiis, 139).

—:—

Velik incommodum za dušnega pastirja so spori z duhovljani, ki so včasih za malenkosti sila trmast. Kolikokrat imamo duhovniki nevšečnosti, če hočemo natančno vršiti predpise kongregacij ali škofov, ki zadevajo ob ukoreninjene navade v župniji. Seveda tu ne mislim razvad, ki so same na sebi pregrešne ali nujne bližnje prilagoditve za grehe. Takim noben vestni dušni pastir ne bo prizanašal. A razum greha bo duhovnik še marsikaj našel v cerkvi in zunaj, kar ne bo vselej točno harmoniralo s kongregacijskimi določbami, a je ljudstvu k srcu prirastlo, ali pa se je tudi kapriciralo na tisto.

Goreč dušni pastir bo pač smatral za ideal izvrševanje cerkvenih določeb; a poleg gorečnosti ima svojo pravico tudi modrost in razsodnost. Brez zadostnega vzroka ne bo žrtvoval ljubelega miru z občino, ki je zlasti v teh razburkanih časih velika dobrotja za duhovnikovo osebo a tudi za njegov pastirski vpliv. V potrdilo naj citiram iz Lehmkuhlovih Casus conscientiae I², str. 57: Universaliter agnoscitur res lege positiva Ecclesiae leviter prohibitas posse ex graviore aliqua ratione omnino licitas evadere. **Eius modi causa sane est perturbatio pacis (cooperatoris) cum parcho et cum parochianis evitanda.** Ergo ex hac sola ratione Leander (cooperator) secure et sine scrupulo se in his rebus levioribus parcho potest accomodare Imprudenter potius Leander ageret, si omnia ad amissim verbis decretorum S. Congr. reformare vellet. **Praestat lex naturalis servandae pacis et concordiae.**

—:—

Pred kratkim je tožil sobrat: Oh, kašne težave! — Kaj? So boljševidi nad tabo, ali kaj? — A kaj boljševidi! Zvest cerkveni prepovedi ne pripuščam za botre takih, kateri niso za veliko noč bili pri zakramentih. Odtod imam nevšečnosti brez konca.

Če vzamemo tega sobrata gorečnost samo zase, je brez dvoma vredna hvale in občudovanja. Ne vem, kakšne razmere so sicer v njegovi duhovniji; a tudi ni dvoma, da bi marsikje tako ravnanje dušnemu pastirstvu naravnost škodovalo. Prav gotovo pa sobrat ni bil dolžan, toliko nevšečnosti nase vzeti zavoljo te cerkvene postave. Tu navedem besedilo ljubljanske škofijske sinode iz l. 1903, ki določa sledeče zastran biremskih botrov (analogno je s krstnimi). **In patrinis non admittendis parochus caute procedat, et si praeydeat, ex repulsa data mala esse obventura, videat in Domino, an non consultius fuerit passive sese habere quoad illos patrinus, qui propter omissionem**

paschalis praecepti excusati deberent; — de omnibus, qui propter crimen aliquod indigni sunt, valet responsio sacrae Poenitentiariae (10. Dec. 1860. ad 19): Episcopus vel parochus tolerare potest, ut officium patrinis in confirmatione notorie censuratus sustineat, si ex reiectione eius gravior damna imminere videantur. — Similiter docent theologo: **quia leges ecclesiasticae non obligent sub gravi incommodo, parochus non tenetur reicere indignos, quos sine gravi damno reicere nequit; in reiciendis indignis a munere patrinis parochus valde prudens et cautus sit oportet, ne alios offendat, neve sibi molestias creet.** (Synodus dioecisana Labacensis, Labaci 1903, 216.)

Zdaj pa treba še na mislih imeti, da okupacijska oblast bržčas ne bo šla na roko, da bi nemarne ali renitentne stariše silila h krstu otrok. Torej previdnost!

—:—

Lani je izšla škofijska naredba, da morajo ženske hoditi pokrite v cerkev. Goreči dušni pastirji so se s hvalevredno pokorščino zavzeli za izvrševanje naredbe. A težave niso izostale — tu pa tam še hujše posledice. Čul sem pripovedovati, da je župnik neke ukazal nevesti, ki je čakala pred oltarjem poroke, naj se pokrije — in ženin jo je odpeljal iz cerkve, ne da bi se poroka izvršila. Drug duhovnik, ki upravlja zelo mlačno in z brezverstvom prepojeno duhovnijo, mi je tožil, da so nekaterih družin hčere jele izostajati od maše, odkar je strogo zahteval pokrivanje v cerkvi. Sam ni namerjal v duhovniji naredbe proglašati, ker se mu je zdela neoportuna, toda sobratje so ga prisilili, »da ne bi discipline rušil«. Še druga podobna dejstva bi lahko navedel zastran te postave.

Pričujoči slučajji se lahko presodijo že iz tistega, kar sem zgoraj povedal k prejšnjim. Opozarjam pa še na sledeče principe: *Lex cessat per cessationem finis, Finis legis contrarie cessare dicitur, quando observatio eius est nociva, vel nimis difficilis, vel prorsus inutilis. Et si finis legis in casu particulari cessat contrarie, cessat lex; etenim iure utimur epikia.* (Noldin, De principiis² 198 s.) Izpolnjevanje postave o pokrivanju glave bi sicer ženskam ne bilo »nocivum«, toda proglašanje in urgiranje te postave je za verski položaj v nekaterih občinah naravnost škodljivo.

—:—

Umevanje in uporaba cerkvenih postav v razloženem duhu nikakor ni znak mlačnosti ali necerkvenega zmisla. Nasprotno. Prav v duhu cerkvene postave je, da noče nalagati dolžnosti cum incommodo proportionate gravi. Zakaj sicer bi postava večkrat rušila, ne pa gradila — ranila, ne pa celila, kakor smo v gori navedenih slučajjih videli. To pa ni naloga cerkve. Torej ne nakla-

dajmo sebi nevšečnosti in bremen brez nujne potrebe, ki niti niso v duhu cerkve. »Ne bodimo bolj papeški od papeža samega.« Večkrat moramo više ceniti naravne zakone miru in ljubezni, ali pa pedagogične ozire na dejansko stanje občine, kot pa urgiranje cerkvenih predpisov.

Pri tej priliki opozarjam sobrate, ki si bodo nabavljali kakšno pastoralno teologijo, na izvrstno knjigo Dr. Corneliusa Kriega: *Die Wissenschaft der speziellen Seelenführung*.² Herder 1919. V drugem delu pod naslovom *Gemeinschaftssee-*

sorge velekoristno poučuje o gorečem in umno razsvetljenem delu za celo duhovnijo.

H koncu si ne morem kaj, da ne bi izrekel še te misli. Danes je svet poln besed o svobodi in demokraciji, a prav tako do vrha poln nasilja in silovitosti. Nasilje velikih narodov nad malimi, sila vojske, sila štrajkov, groženj do vrha oboroženih boljševiških držav, grožnje anarhije... Povsod sama silovitost. Bodimo duhovniki sredi tega silovitega sveta pravi zastopniki »kneza miru«. — Naj dihajo duha Cerkve naša dejanja — naše propovedi — naše vodstvo duhovljanov.

Reservat greha in censure.

Dr. J. Ličan.

Kaj je z rezervatom glede splava telesnega ploda (abortus)? — Kakor znano so v goriški nadškofiji vsi škofijski rezervati odpravljani. To se je objavilo na podlagi navodila sv. Oficija z dne 13. julija 1916 v »*Pol. Eccl.*« 1918. IV—V, str. 10. — In vendar govori kan. 2350 novega cerkvenega prava o rezervaciji splava (Ordinario reservata)? Kako se to ujema?

Razločevati nam je med rezerviranim grehom in rezervirano censure. Greh splava ni več rezerviran, pač pa je rezervirana censure, ki jo kot kazen določa kan. 2350, § 1: »*Procurantes abortum, matre non excepta, incurrunt, effectu secuto, in excommunicationem latae sententiae ordinario reservatam.*« Ta censure zadene grešnika le effectu secuto; Hinc — pravi Lahmkuhl, *Theol. m.* 1896. II, 970 — nemo amplius praetextu foetus nondum animati ab excom. excusatur.... 2.) censuram non incurrit, qui causam abortus posuit, si effectus utcumque secutus non est«. Kanon je rešil končno vprašanje »glede matere, o kateri so nekateri (Cretoni, Sabetti, Lahmkuhl itd.) s sv. Alfonzom (l. 3. n. 395.) trdili, da matere same ta

censure ne zadene. — Poudarja se izrečno »*procurantes*«, to je, ki namenoma (directa voluntata) vzrok splava postavijo. Torej niso zapopadeni oni, ki le sodelujejo s svetom, s pripravo in prodajo sredstev, kakor tudi ne »*qui praevidentes quidem, sed non intendentes actionem foetus perdentem — etsi cum peccato — ponunt*«. Lemkuhl, l. c. — Primeri tudi Gury — Ballerini — Palmieri *Compend. Theol. m.*, 1907, II. p. 817.

Ker je torej le censure rezervirana, sme vsak spovednik odvezati grešnika v slučaju, da ni vedel za ta pridržek. In to v zmislu kan. 2229. § 3, 1: »*Si ignorantia non fuerit crassa vel supina, excusat a medicinalibus latae sententiae poenis.*« Tudi ko bi spovednik ne vedel za njeno rezervacijo, odveza velja. Ta censure je namreč »*a iure*« in ne spada med one, ki so izvzete po kan. 2217. § 3: »*Si confessarius ignorat reservationem, poenitentem a censura ac peccato absolvit, absolutio censurae valet, dummodo ne sit censura ab homine aut censura specialissimo modo Sedi Apost. reservata.*«

Boj za krščansko šolo.¹⁾

Leopold Cigoj.

Kamor se ozremo, povsod boj. — Bije pa se v naši dobi trojen gigantski boj. Gospodarski boj med kapitalizmom in socializmom; upravičen boj proti izkoriščanju in oduševanju.

¹⁾ Da ne bo treba sproti, naj navedem kar tu vse vire, od koder sem posnel in razbral naslednje misli. »*Katoliški Obzornik*« 1906. A. U.: »*Svoboden zakon in svobodna šola.*« — »*Čas*« — 1912. A. U.: »*Naši boji in krščansko načelo.*« — »*Čas*« — 1912 — A. U.: »*Kulturnobojni načrti.*« — Razne odlomke podajam dobesedno.

Drugi veliki boj je narodno-politični boj. Narodi skušajo streti stoletne verige robstva in suženjstva. Hrepene po narodnem ujedinjenju ter hočejo spasiti svoj jezik in kulturo. Baklja o samoodločbi narodov, ki je bila vržena med narode tekoma svetovne vojne, je mogočno zažarela vsepovsodi in raznetila ta boj do prej nepoznane silovitosti.

Poleg gospodarskega in političnega boja pa se bije še tretji boj, verski boj, boj med vero in nevero, boj med krščanstvom in modernim pa-

ganstvom. To je kulturni boj. Kar so svobodomiselnici že davno namerjali, to upajo doseči sedaj: laizacijo države. Sovražstvo zoper Cerkev, zoper Kristusa, zoper Boga dviga vedno ošabneje svojo glavo. Ločitev cerkve od države, razkristianjenje vsega javnega in zasebnega življenja mu je cilj in namen. Zato je udarilo tudi v eno najvažnejših socialnih ustanov v krščansko šolo. Sekira sovražnih sil, je, s tem nastavljena na koreniko krščanske družbe in skuša že v kali zamoriti ves verski vpliv ter uveljaviti v vzgoji naturalistična načela. Framasonstvo je razgrnilo svoj program in tisoči božjih sovražnikov po vseh deželah so na delu zoper krščansko šolo. Kar se je svoječasno posrečilo jakobinstvu v Franciji, to bi protikrščanske stranke rade dosegle tudi v drugih državah.

Dasi je moderna kultura po svojih najlepših in najboljših prvinah krščanska: iz krščanstva so vzniknile ideje o svobodi in pravicah osebnosti, o človekoljubju, o socialni skrbi ubogih in trpinov, iz krščanstva najvišja socialna ideja, da so »ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi«, vendar svobodomiselnstvo tepta v tla vpliv vere in Cerkev in ti trga celo delo iz rok. Kaj čuda potem, da se izpreminja boj za krščansko šolo v velik socialni boj! In ta boj je že zavilral po celi Evropi posebno pa v Jugoslaviji. Nemški Avstriji in Nemčiji, a vsiljuje se tudi nam. — Vseposod po državah se delajo načrti, izdajajo ministrske in druge odredbe za preosnovno šolstva, a vse izzvanja v boj proti vplivom verstva. Dasi za naše ozemlje veljajo še obstoječe šolske postave, po katerih gre veronauku med šolskimi predmeti prvo mesto, in bi morala biti sploh vsa vzgoja versko in pravna, pa znani dekret že izločuje veronauk iz vrste obveznih predmetov in opravlja verske vaje.

Ves protiverski boj se vodi pod zastavo napredka in svobode, v resnici pa pomeni pravo zaslužjenje pravic, ki jih imajo do šole tudi stariši in Cerkev. Dolžnosti starišev do otrok so dolžni pouka in vzgoje. Ker pa je šola po svoji naravi ustanova, ki ima nado meščevati in izpopolnjevati funkcije starišev, tedaj mora prevzeti tiste dolžnosti, ki jih imajo satriši po naravnem pravu. Zato mora biti za šolo odločilna in merodajna v prvi vrsti volja starišev: In če je krščanskemu ljudstvu šola ustanova za izobrazbo in vzgojo, tedaj država ne bi smela zatirati v šoli tistih načel, ki so krščanskemu ljudstvu edinovzgojna, in ta so krščanska načela. — To pa tako, da ne bo veronauk samo še šolski predmet, četudi obvezen, ampak da bo verstvo tudi v resnici pravec pouka in vzgoje. To bi bila prava svoboda v šolah, kamor naj pošiljajo krščanski stariši svoje otroke.

Če pa države stremijo za podržavljenjem vsega šolstva, če ga skušajo čimdalje bolj centralizirati in si prilastujejo v šoli vso oblast in če vrhu tega še proti volji starišev izločujejo iz šole najvažnejši vzgojni moment, t. i. verstvo — pomeni to nasilstvo na svobodo vesti in vere starišev kakor tudi otrok. — Narodi niso v državi, da bi jim država teptala prepričanje vesti, marveč da država štiti njih naravne pravice in jim pomaga uveljavljati najvitalnejše težnje.

Pa tudi katoliška Cerkev je prejela od svojega božjega ustanovitelja poslanstvo, naj uči in vzgaja vse narode in vse ljudi. To poslanstvo izvršuje Cerkev na razne načine in en način, kako dejansko uveljavlja svoje poslanstvo, je ustanavljanje šol, kakor tudi pouk in nadzorovanje veronauka po svojih zastopnikih. Cerkev je sama velika božja šola za vse človeštvo. Zgodovina pohvalno priča, kako je tudi v resnici ustanovila, organizirala in vodila večino najboljših šol. V misijskih pokrajinah je šolstvo še danes skoro izključno njena naprava in zadeva.

Kakor imajo roditelji po naravnem, tako ima Cerkev po pozitivnem božjem pravu pravico in dolžnost do šole in vzgoje.

A kaj so storile, kaj nameravajo moderne države? Trgajo pravice starišem in Cerkvi iz rok in si prilastujejo nekak šolski monopol. Do naših časov je bil po večini veronauk vsaj še obvezen predmet, vzgoja versko in pravna, četudi večkrat samo na papirju, a danes se je započel boj, da vrže krščanski nauk še s te zadnje postojanke. Kujejo se načrti za »nationale Einheitsschule« v Nemčiji, za »narodno šolstvo« v kraljestvu SHS. Povsod pa bi protivniki radi videli izločen versko in pravni moment s pretvezo, da krščanstvo ne odgovarja več modernemu svetovnemu nazoru. In vsa gonja se uprizarja pod zastavo napredka in svobode! — Kakšna ironija! — Ali naj bo to svoboda, če država sili krščanske otroke v brezverske šole? Lepo bi se dala tukaj prisposodobiti sodba, ki jo je izrekel o civilnem zakonu l. 1868. slovenski poslanec Lovro Pintar v avstr. državnem zboru: »Ako se nahajajo v državi ljudje, ki niso ne katoličani, ne razkolniki, ne protestantje, ne židje, naj država te ljudi zbere in napravi zanje civilni zakon. Katoličani, razkolniki, protestantje in židje ga ne potrebujejo.« — Tako bi rekli mi: »Če potrebujejo svobodomiselnici za svoje otroke brezversko šolo, naj jim jo država ustanovi, katoličanom in drugim veroizpovedanjem pa naj da verske šole! — To bi bila prava svoboda.

V času preosnavljanja in prenavljanja držav bi bilo pač v njih lastnem največjem interesu, da bi zavladal med narodi zopet strah božji, ki je začetek vse modrosti in pravičnosti in najtrdnjša bran zoer nered in anarhijo. — Zato je v vzgojnem interesu starišev, Cerkev

in države upravičena zahteva, podprta in preizkušena po dvatisočletni zgodovini, da bodi in ostani religija z enica vsemu šolstvu! Aut — aut! Če izločimo religioznost, mora na njeno mesto stopiti indiferentizem in brezverstvo! Vzglede nam daje Francija, kjer so šole pozitivno sovražne krščanstvu. Čisto logično! Saj ni mogoče, vsaj globlje ne, obravnavati raznih zgodovinskih, prirodoslovnih in estetičnih vprašanj brez ozira na etično in religiozno vprašanje. Dokler je šola nekaj več kakor le mehanična učilnica brez višjih smotrov, dotlej ni mogoča šola brez verstva. »Šola, pravi po pravici protestant, jenski profesor Dr. W. Rein, mora dati tista tla, ki je vanje zasidrano enotno svetovno in življensko naziranje. Tudi ko bi šola hotela zavrniti religijo iz svojih prostorov, je ne more. Neki svetovni nazor mora gospodovati v šoli.... Tudi se zelo moti, kdor misli, da bi bil abstraktni moralni pouk zadostno nadomestilo za verski pouk... Blodno je misliti, da je mogoča vzgoja brez verskih motivov. Brez verskih idej ostane glede najvišjih in zadnjih odnosov neka praznina, ki je vse propovedi o humaniteti ne morejo pokriti. Kdaj se je kaj doseglo tako? Vse druge presegajoči verski motiv ima edini v sebi tisto moč, ki more gibati svet.« »Beiträge zur Weiterentwicklung der christlichen Religion«. München 1905. str. 282—304). Sufficiat!

Že iz dosedanjih šol, ki so vendar še dajale verstvu malo duška, je izhajal rod brez religije. Kaj bo šole iz naše mladine, ako se posrečijo in uresničijo vsi novodobni načrti in dekreti?

Kot katehetje in dušni pastirji imamo prevažno dolžnost, da deco priklenemo nase in ji omilimo veronauk, starišem pa pokažemo dalekosežni pomen namerjanih načrtov in določb. — Pri nas je v roke starišev položena usoda verstva v šoli.

—:—

Naj sledi nekaj statistike o razvoju boja za krščansko šolo v

JUGOSLAVIJA¹⁾

Bivša demokratska osrednja vlada v Belgradu je izdelala načrt za enotno preosnovno šolstva v Jugoslaviji. Kar se tiče verstva, naj bi se uveljavil zakon kraljestva Srbov. Le ta pa ukinja pouk krščanskega nauka od 4. razreda srednjih šol dalje. Do leta 1898. se je poučevalo verstvo tudi še v petem in šestem razredu. S tem letom pa je bil odpravljen verouk tudi iz teh dveh razredov. Zraven tega je pomniti, da zasleduje ljudska šola v Srbiji narodno, v Hrvatski in Sloveniji pa versko in pravno vzgojo otrok.

¹⁾ Primeri prof. F. Hefflerja v Zagrebu članek v »Chr. pädag. Blätter« l. 1919 št. 11—12, in »Vzajemnost« 1919 št. 5, poročilo o »zborovanju jugoslovenskih katehetov v Zagrebu«.

Centralna vlada je tozadevna dva zakonska načrta glede preureditve srednjih in ljudskih šol predložila krajevnima vladama v Zagrebu — Sarajevu in Ljubljani v pretres in razmotrivanje. Istočasno naj bi jih proučila tudi vsa profesorska in učiteljska društva ter doposlala svoja strokovna mnenja in načrte. Predložena sta bila načrta tudi obojnemu episkopatu, katoliškemu in pravoslavnemu kakor tudi društvu katehetov v Zagrebu.

Tedaj pa je zašumelo po celi Jugoslaviji — posebno pa v Sloveniji in na Hrvaškem. Episkopat, katehetskimi društva in ljudstvo je stopilo na plan, da s protesti in spomenicami dokumentira na pristojnem mestu svoje pravice in zahteve po versko in pravno odgoji katoliške mladeži. Porodila se je celo velika misel skupnega nastopa in kooperacije katoliških in pravoslavnih škofov in katehetov. Vršili so se krajevni katehetski posveti in sestanki, v Zagrebu pa so zborovale tri velike konference jugoslovenskih katehetov.

I. Prva konferenca je zborovala v dneh od 4. do 6. avgusta preteklega leta. Zborovanj so se udeleževali katoliški in pravoslavni katehetje kakor tudi več škofov in generalnih vikarjev.

Sprejete so bile med drugimi naslednje resolucije:

1. »Katehetje kat. in pravoslavne vere v kraljestvu SHS imajo skupno vzvišeno nalogo: ohraniti in utrditi mladino v kreposti in čednosti na temelju verske in nravsvene odgoje; zavarovati jo pred skupnimi protivniki vere in verskega življenja. Zato je potrebno, da katehetje oboje cerkve goje in varujejo medsebojno strpnost in ljubezen v vsem, kar jih družijo in kar pospešuje dobro odgojo mladine.«

2. »Katehetje oboje cerkve imajo istega nasprotnika: Brezverstvo in indiferentizem. — V boju zoper nje nastopajo skupno.«

9. »Gonja proti veronauku ni izšla iz šole temveč je bila od zunaj vsiljena. Zato naj se pobija izven šole s propagando pri stariših in ljudstvu....«

10. »Katoliški in pravoslavni katehetje, zbrani na skupni konferenci, protestirajo proti nameri, da se ukine oblatgatni pouk nastava, in prosijo svoje duhovske oblasti, da se najenergичneje uprotej poskušnji razkristjanjevanja.«

Resolucije so bile predložene obojnemu episkopatu in sprejete z oduševljenjem.

II. Na občnem zboru hrvatskega društva dne 25. avgusta je bil sklenjen podoben protest na zagrebško pokrajinsko vlado.

III. Konferenca katehetov na ljudskih, meščanskih šolah ter učiteljskih dne 25. avgusta je sprejela deset važnih resolucij. Med njimi prvo za ohranitev versko in nravsnega značaja ljudske

šole* in nadzorovanja verouka po kompetentnih cerkvenih organih.

Po ukazu vlade so se lotile tudi razne učiteljske korporacije naloge, da določijo smernice in sestavijo lastne načrte za preuredbo šolstva v Jugoslaviji. Odsek »Zveze jugoslovenskega učitelstva« je že objavil svoj načrt za narodno šolstvo. Načrt zahteva državno šolstvo, popolno centralizacijo vsega šolstva in državno učiteljstvo. Veronauk sicer pripozna, še kot predmet »a religija mu ni najvišji smoter, niti verska pravna vzgoja cilj. Pač pa je določen čisto poseben vzgojni smoter: enotna narodna vzgoja, vzgoja naroda za narodnost. O tem piše Dr. A. U. v Času 1919 št. 3—4 pod naslovom »narodno šolstvo«: »Ne odrekamo narodnemu šolstvu tega vzgojnega smotra, toda vprašanje je, ali je to edini in najvišji smoter?... Načrt se zdi, da pojmuje tu narod v političnem smislu in ne plemensko ali kulturno, sicer ne bi bilo lahko umeti, zakaj zahteva, da bodi vse šolstvo državno in sicer popolnoma centralizirano..... Ničče ne bo trdil, da bi narodna vzgoja ne bila mogoča brez podržavljenja šolstva. Če je država dobro urejena in ljudje v njej zadovoljni in srečni, bo vsaka šola, naj si bo še tako avtonomna, z veseljem vzgajala ljudstvo narodno, ne le v plemenskem in kulturnem, temveč tudi v političnem zmislu. Če bo pa država razdejana in nedemokratska, tudi državne šole ne bodo vzgojile ljudstva za državo in slaba država take vzgoje

tudi vredna ni. Mi nismo proti drž. šolskemu zakonu, a ta naj bo le okviren... in potem naj se šole dejansko po verstvih diferencirajo. To je edino zares pedagogično in demokratično... Država ni zadnji in najvišji smoter človeškega življenja, ampak človek ima najvišji smoter v božjem kraljestvu, ki naj bi bila zanje država na zemlji le priprava. Narodna šola, ki ni verska, pa prezira ta smoter... tu ne gre za verouk kot predmet, temveč za duha, za vzgojna načela, za vzgojna sredstva in glede vsega tega načrta vsak vpliv verskih družeb v šolstvu popolnoma izključuje. Etika, moralna, pravna je reč vesti, v vesti pa govori religija, ne pa država. »Država, je dejal že Pestalozzi, »nima nobenih kreposti, temveč samo uporablja kreposti državljanov....« Ktera etika je potem prava državna etika?... Tudi država ne more vzeti rodbinam njih naravne in božje pravice... učitelji so le njih pooblaščenici; zato tudi nimajo o vzgoji otrok prve in zadnje besede.... Zato bo treba narodno šolstvo tako urediti, da bodo imeli pri šolstvu besedo stariši, država in Cerkev, vsak v mejah svojih upravičenih interesov. Smo za narodno vzgojo, smo za enotno organizirano narodno šolo, smo za državni šolski zakon, a vsa ta enotnost ne sme zamoriti življenjskega počela vse vzgoje: verstva.

O nadaljnem poteku opisanega boja bomo še poročali.

Cerkveni razgled.

Po domovini.

Dušno-pastirske razmere v poreško-puljski škofiji.

V 1. številki Zbornika je poreški duhovnik tožil o žalostnem stanju tamošnjega dušeskrbstva vsled osebne — zlasti narodnostne kakovosti tamošnjega svečeništva. Evo tu nekaj najbolj kričočih primerov v osvetljenje položaja.

1. V puljski župniji, kjer so 3 petine prebivalstva jugoslovenske, ne ume hrvaščine ne župnik ne doben drug duhovnik.

2. V župniji Motovunu je okoli tisoč Jugoslovenov, ki se niti grehov ne morejo spovedovati, ker noben dušni pastir (vsi so Tridentinci!) ne ume hrvaščine.

3. Duhovščina, ki pastiruje v Poreču, ne zna nič hrvaščine, dasi vodi tisoč katoliških Jugoslovenov.

4. G. Mattich, župnik v Premonturi, ki je dušni pastir 3000 Jugoslovenov, zatajivši svoj materni jezik, skuša v odpad speljati tudi svoje župljane — a zaman. On sam nikdar ne pridiguje hrvaški. Tam obstoji petrazredna hrvaška šola — v času okupacije zatrta, — a župnik nikdar ni poučeval teh hrvaških otrok krščanskega nauka v njih materinščini. Italijanska vlada ga je odlikovala z naslovom »cavaliere«.

5. V poreško-puljski škofiji je pet duhovnikov apostaziralo — a nobeden njih ni domačin.

6. Sbr. Kirac, župnik v Medulinu, vesten dušni pastir, je bil dalje časa interniran. Generalni civilni komisar v Trstu mu je dovolil povratek v njegovo župnijo. A čim je tja prišel, ga je civilni komisar puljski zopet izgnal — tako da biva brez

službe pri svojem prijatelju v St. Vitale - Visinadi.

Po zatrevanju oseb, ki razmere temeljito poznajo, sta poreški škof Pederzolli in njegov puljski generalni vikar Wisinger brez moči. Domača istrska laška klika hujska in vodi okupacijsko oblast, ki dušne pastirje samovoljno nastavlja in odstavlja.

V poreško-puljski škofiji je bilo malo jugoslovenskih duhovnikov. Mnogo je kriv škof Flapp,

ki je jugoslovenske duhovnike odvrčal; ni jim hotel podeljevati župnij, ampak jih je nastavljal le za upravitelje. Pač pa je jugoslovenske župnije oddajal duhovnikom iz Tridenta pozvanim, ki ne znajo hrvatskega jezika.

Kaj čuda, da jugoslovensko prebivalstvo ob takih razmerah ne bo prispevalo za vzgojo duhovskega naraščaja, ako se ne ustanovi jamstvo, da se bo njih denar obračal za vzgojo narodne duhovščine.

Kuriozno krščanstvo.

1. Glasom poročil verodostojnih časnikov se je vršila v Reki na dan sv. Boštjana sledeča slovesnost v cerkvi sv. Vida. V krasno olepšani cerkvi je daroval sv. mašo pater Reginoldo Giuliani. Mej darovitjo je klečala v cerkvi dvojna vrsta oboroženih arditov, na čelu D'Annunzio. Za vojaštvom pa je bilo zbrano italijansko meščanstvo. Oči vseli prisotnih so bile vprte v bodalo, ki je ležalo na obhajilniku. Bodalo, ki ga je kupil ad hoc konstituiran odbor naj bi se izročilo vojskovodju v dar. Po daritvi je p. Reginoldo blagoslovil bodalo, gospa Ana Farina je med navdušenjem izročila dar pesniku. Seveda je tudi D'Annunzio govoril. Ves govor je bil ena sama blasfemija. Začel je s »Sestre v Kristusu, bratje v živem Bogu« in je nadaljeval dejal: »od Vas, prejmem zakrament jekla; zakrament, ki potrjuje za-

vezo krvi itd.« Pater Rinaldo, kako si se oddaljil od evangelija!

2. V Istri traja še nadalje preganjanje našega izobraženstva, zlasti duhovnikov. V preganjanju, v sovraštvu do nas se odlikujejo tudi laški duhovniki. Kot zgled zadostuj sledeče. Izgnali so slovenske menihe in v samostanu so se naselili italijanski. Na vprašanje, kako bodo mogli Lahi spovedovati naše slovensko ljudstvo, je odgovoril italijanski duhovnik dobesedno: »Ljudstvu naj se ne delijo zakramenti toliko časa, dokler se ne bo naučilo italijanskega jezika«. Naravnost bogokletno. Lah je Lah, naj nosi orožje ali pa talar. Ne pretiravamo, zakaj izkušnja nas uči. V d'Annunzijeveem žargonu velja tale jednačba: Religione = Nazione Italiana = Coltura = Dio.

Po svetu.

Francoska.¹⁾

»Aristokracija duha« na Francoskem se po 1870 očitno bolj in bolj obrača k religiji in cerkvi. Pesniki in leposlovci, literarni kritiki in znanstveniki izpovedujejo vero. Mnogi od njih — morda večina — so vzrastli v okolici, ki je bila krščanstvu tuja, ter so šele v letih kasne mladosti, ali celo v zreli moški dobi našli pot k Bogu. V 18. veku so bili pesniki in misleci, ki so francoski narod speljali od krščanstva. Tako se je nadejati, da mu bodo tudi danes njegovi umetniki in modroslovci vodniki nazaj k resnici. Vpliv Francije pa je na duhovnem polju že več stoletij odločilen za Evropo. Zato bo pač tudi nas zanimal pogled na verski pokret v kraljestvu francoskih duhov.

¹⁾ Porabljeno slovstvo: Bannard, *Un siècle de l'Eglise de France*. Paris. Poussielgue. 1906. — *Archa*, revue pro katolickou kulturo. V. (1917) 23 ss.

I.

Znamenit mejnik v razvoju francoskih duhov je l. 1870 s francosko-nemško vojsko. Do tedaj je neomejeno vladal kult vede v njeni racionalistično-pozitivistični smeri. Imena Comtes, Taine, Renan so gospodovala v literarni in znanstveni javnosti. Narodna nesreča v imenovani vojski pa je pozornost najboljših mislecev obrnila na нравne vrednote, ki bi bile zmožne dvigniti narod iz propasti. Že Tainovo glavno delo: »Les origines de la France contemporaine« je kazalo na katoliško cerkev kot nositeljico нравne moči.

Otrók stare dobe — materialističnega pozitivizma — je bil Zola. Toda mlajši rod umetnikov je rasel v opoziciji proti staremu. Učil se je razločevati нрав moralnih ved od prirodoslovja; upošteval je poleg snovnega sveta tudi duha in njegove samosvoje zakone; zlasti je tudi razdiral

dogmo determinizma. Kritik-voditelj nove šole je bil duhoviti Brunetière. Nekatera dejanja tega misleca so bila naravnost epohalna za smeri francoske mladine. Ko je z intuitivno točnostjo pokazal meje zmožnosti pozitivnih ved ter je z ozirom na poglobitve in najvažnejše življenske uganke proglasil »la banquerout de la science — bankrot vede«, je zaječal ves pravoverni pozitivistični tabor, ter se je zbral na protestnem banketu (v Saint-Mandé-tu 1895), poslušat govore Berthelota in Poincaréta. Toda odrešenika mu tudi ona dva nista mogla postati. Malik vede je ostal zrušen, vera pa je zopet zavzela v srcu in umu najbolj prosvetljenih duhov mesto, ki jej gre. Vsi niso verovali kot kristjanje, a vero so cenili, in umovali njeno prav posebno nalogo, katere veda t.e. bo nikoli mogla nadomestiti.

Na vodilne francoske duhove je močno vplival tudi duh velikega Leona XIII., ter jim olajšal pot do Cerkve. »Tako so bila tla za spiritualizem pripravljena, in le tako je mogoče umeti neobičajno močan vtis, ki ga je naredil v francoskem literarnem občestvu slavni članek Brunetièrov: »Po obisku v Vatikanu«, kjer je v blesteči, samosvestni in bojeviti obliki zgostil, skristaliziral latentne sile in cilje sočasnih duhov.« (Archa (Jos. Franšk.) V 35.) Velikega pomena je tudi bilo, ko je 1898 Brunetière prevzel uredništvo najodličnejše svetovne revije: *Revue des deux Mondes*.

Starejša generacija krščanskih pisateljev so poleg Brunetièra še Vogué, Bourget, Fr. Coppée, Huysmans, Maurice Barrès, René Bazin.

Pavel Bourget je kot psiholog in romanciér proučeval človeško dušo z vsemi njenimi strastmi, da i boleznimi. A koncem svojih izkustev, študijev, razmišljanj je prišel k prepričanju, da je nujno treba moralke, ne teoretične, abstraktne, na papirju kodificirane, katera vse dovoli, ampak moralke praktične, učinkljive, ki je v dejanskem življenju sposobna, postaviti duši ideal, magniti jo, da spoštuje njene postavice, ovladati njene strasti, voditi njeno voljo. Taka moralka more biti edino le moralka religiozna, točneje rečeno krščanska, še točneje katoliška.

K istemu zaključku, kakor pisec »Učenca«, je prišel i kritik Brunetière. Tudi on je zgodaj jel iskati prave moralke. Ker je bil napojen z nauki svojih učiteljev in zato poln nezaupnosti do verske ideje, iskal je je zunaj nje. Ob nekem času je domneval, da jo je res našel, da je namreč z laicizacijo naukov raznih verstev moči narediti moralke, katera bi imela avtoriteto religiozne moralke in obenem razumljivost racionalnih moralek. A prišel je k spoznanju, da je laicizacija odvisna popolnoma od samovolje, da je to nova vrsta eklekticizma, in da mora izgubiti, ker je človeška umisel, v človeških očeh avtoriteto. Tedaj se je nagnil k nazoru, da mora moralka imeti oslombo

v Bogu, da mora biti religiozna. In razmišljujoč s čisto spekulativnega vidika o raznih oblikah verstva, je izjavil, da iz moralnih in umskih razlogov daje prednost katolicizmu. To nagnenje h katolicizmu, ki je bilo od kraja zgolj filozofsko in teoretično, se je končno v njem spremenilo v osebuo, globoko vero.

To spremembo verskega prepričanja je utemeljil v predavanju, ki ga je imel v marcu 1898 v Besanconu. Ugotovil je dejanski propad tako zvanе naravne religije; izjavil, da verá ne sme zametati nadnarave, dogem, disciplinè; spomnil na očitno resnico, da, kar je ostalo v nas poštenja, imamo podedovano ali privzgojeno od krščanstva. A k vsem filozofskim in npravnim razlogom je dodal patriotski razlog, dokazujoč, da so interesi katolicizma in Francije tesno spojeni, da so eni in isti.

V naših dneh razrvanosti in zbezanosti je poučno, kako pisatelj Maurice Barrès sodi o cerkveni edinosti in disciplini. Svoje nazore je izrazil v knjigi »La colline inspirée«. To je prav za prav zgodovinsko delo. V njem riše na podlagi dokumentov, hranjenih v knjižnici v Nancyju, zgodbo treh bratov Baillardov, ki so kot duhovniki delovali na Lotarinskem. Najstarši od njih, Leopold, je bil l. 1812 postavljen za župnika v Flavignyju, nad Mosello, dva mlajša, Frančišek in Kvirin, sta služila v bližnjih duhovnijah. Ker so bili fantastični in energični obenem, so vznemirili celi kraj. Na griču Sionu so obnovili svetišče in čaščenje Matere božje in vpeljali red bratov in sester, ne da bi varčevali s troški. To jih je upropastilo. Previdni škof v Nancyju jih pošlje na korekcijo v samostan, a red bratov in sester razpusti.

Delo Baillardov je bilo uničeno, ne pa njih energija. Leopold opravi površno pokoro, a se ne podvrže in potegne s seboj še svojega brata. Združijo se z Vintrasom, ekscentričnim in nestalnim človekom, ki je bil vršil vsa mogoča rokodelstva, dokler ni končno trdil, da se mu je prikazal nadangel Mihael, se izdajal za čudodelnika, za vtelesenega preroka Elija, za orodje božje, ter je s svojimi goyori spravljal ljudi v ekstazo in grozo.

Njegove nauke je sprejel Leopold ter jih strastno oznanjal po Lotarinskem. Postavil je cerkvice, zbral okrog sebe družbo učencev ter se uprl avtoriteti škofovi in Rimu. Nastal je dvojni mej redom, ki ga velevala cerkev, in nebrzdanošnja Baillardov. Ti so naposled ekskomunicirani, in občina, ki jih je prej rada imela, se jim odreče ter jih zaničuje. Leta 1870 izbruhne vojna, in Leopold se tolaži, da se kraljestvo dobrote porodi iz preobilice zla. A ne zgodi se tako. Tedaj gine v brezupu, in kakor 82leten stavec umre. Pred smrtjo se odpove svojim zmotam, spoznavši svojo nespametnost, in umira v naročju cerkve.

To je zgodovinska podlaga romana »La colline inspirée«, v katerem Barrès riše boj mej svobodo in disciplino, mej individualizmom in autoriteto; zmaga pa disciplina in autoriteta.

Ko škof Leopolda kaznuje, nas boli, da ravna ž njim tako trdo, da si je bilo tako treba, da se obvaruje celota pred sanjarskim posamnikom. A ko je končno Leopold »radi svojih nevarnih blodnj iz cerkve izobčen, pristavlja autor: »O močnost cerkve, katera zametuje Leopolda ter jih skuša streti.«

Barrès konča svojo pretresljivo, krasno knjigo s pogovorom Loga — alegorije individualizma — in Kapele — alegorije autoritete.

Log pravi: »Sem duh zemlje in najdavnjših prednikov; sem svoboda, inspiracija.« A Kapela odgovarja: »Sem skala, ki traja; sem skušenost vekov, shramba zaklada tvoje rase. Sem dom tvojega detinstva in tvojih dedov; sem v skladu s tvojimi namerami in s tistimi, ki jih ne poznaš; tu najdeš za vse okoliščine svojega življenja skrivnostno besedo, stvorjeno zate, ko tebe ni bilo.« A zaključek pogovora je stavek: »Cerkev je rojena iz loga, iz njega vedno živi, da bi nas spasila.«

A to je tudi obenem zaključek celega Barrèsovega dela, katero pod naslovom »La Prairie et la Chapelle« polni že 20 zvezkov, a še ni končano. Tako prehaja Barrès iz anarhičnega individualizma do ekscentričnega nacionalizma in postane končno zagovornik univerzalne autoritete in discipline katoliške cerkve.

Ne morem se pečati z razvojem drugih posameznih osebnosti iz kroga francoskih katoliških umetnikov. Postavim sem le zaključno sodbo Josefa Hanáka, ki piše v navedenem članku v »Archi« (str. 190): Edini Anatole France izmed vseh pisateljev, katere je bila našla francosko-nemška vojska v početkih njih literarne tvorbe, — in morda še Maupassant — sta ostala zvesta duhu stare materialistične in irreligiozne generacije, vsi drugi so ali kristjani, ali vsaj krščanstvu

prijazni.

L. 1913 je bil objavljen s podpisom »Agathon« — članek »Današnja mladina«. V njem anonimni pisatelj preiskuje duševno in versko stanje sodobne francoske mladine na podlagi ankete, katero je izvedel mej »elito sedanje mladine«. Autor iz nje sklepa na pet glavnih značilnih potez, katere ima v programu današnja misleča (penseuse) mladina. In te so: veselje do dela nasproti golemu intelektualizmu, religiozna vera — v prvi vrsti vera katoliška, — povrat h klasicizmu, čistota nra- vov, ljubezen do domovine.

Svobodomiselni kritik Faguet — ki je mej vojsko umrl — pravi k problemu gori navedene ankete: »Obrat k veri v velikem delu intelektualne mladine se mi zdi pojav, katerega bi se moral veseliti vsak rodoljub. ... Ti mladi ljudje so čisti, polni vznesenih čustev, so navdušeni, hrabri, ljubijo življenje in verujejo vanje, so vdani domovini; vse to nas mora očarati ter nam napraviti — naš odhod manj melanholičen.« In Faguet je mej tem odšel.

Tudi najnovejši čas priča, da katoličani nele drže pridobljene pozicije, ampak jih še razširjajo. L. 1906 se je ustanovil časopis »La Revue des Temps présents«, ki zbira v svojem krogu večino mladokatoliških talentov. A tudi izven tega kroga sega katoliški vpliv. Imenujem le še konvertita Fr. Jamnesa, pa lirika in dramatika Pava-la Claudela, ki ima odlično mesto pri »Nouvelle Revue Française«.

Paul Claudel je nedvomno izmed najodličnejših sodobnih francoskih pesnikov. Njegovo slo- vstveno delo je že zgodaj začelo (Tête d'Or 1888), a šele novejši čas se je izredno utrdil njegov vpliv in s tem razodel njegov pomen za katoliško francosko slovstvo. Naj navedem njegovo dramo »Partage de Midi« (1906), lirične »Cinq Grandes Odes« (1913) in lirično-dramatični misterij »L'Annonce faite à Marie« (1912, v nemškem prevodu: »Verkündigung«, 1913.)

(Konec bo-sledil.)

Vestnik „Zbora“.

Odsek za pravno varstvo in gmotne zadeve duhovnikov.

Umljivo je, da v teh 14 dneh največjega duš-nopastirskega dela, kakršno nakladajo zadnji tedni pred veliko nočjo, delo v »Zboru« ni moglo s takim spohom naprej, kakor obilica gradiva za- hteva in bi sami delavci radi. Po veliki noči bo treba z delom za Zbor in njegove smotre zopet neutegoma začeti. Poročilo bo zato takrat pač

bolj medlo, a nadejam se, da bom mogel čez mesec dni sobrate tembolj zadovoljiti, predloživši jim **sliko njih lastnega dela** v dobi tega pomla-danskega meseca.

I.

Odsek za pravno varstvo in gmotne zadeve duhovnikov se je konstituiral. Poleg načelnika

sobr. Antona Požarja župnika v Koprivi (p. Dutovlje) so vstopili: sbr. Šonc začasni kapelan v Dutovljah, sbr. Krančič župnik v Repentabru in sbr. Simonič kapelan v Tomaju. Zadeve upokojenih duhovnikov prevzame sbr. Jos. Knavs, upokojeni duhovnik v Dragi pri Trstu.

Odsek zbira podatke o duhovnikih, ki so bili v času vojske prizadeti z nesrečo izgnanstva, internacije, zapora in pod. — Prejeli smo seznam slov. duhovnikov goriške škofije, ki so po dispozicijah okupacijske oblasti morali trajno ali začasno zapustiti svoje delovališče:

P. Aleksander Vavpotič, O. F. M. je bil ustreljen na Kostanjevici pri Gorici ob vходу italj. armade v Gorico avg. 1916. Njegovo truplo se je našlo na vrtu za samostanom, pokopano skupaj s 4 italj. vojaki. Vojaška trupla so odpeljali, patrovo ostane tam.

Frančišek Marinič župnik v Kojsem, je bil odpeljan ob prvem prodiranju italjanske armade 1915 in je v italjanskem pregnanstvu umrl 22. 9. 1915.

Ob prvem prodiranju italjanske armade leta 1915 so še bili internirani ter so se tekom l. 1919 vrnili sledeči sobratje goriške škofije:

Blažko Alfons župnik v Kozani; Božič Izaija, vikar na Kamnu (pri Tolminu); Filipič Al. kurat v Srpenici — sedaj v Grgarju pri Gorici; Franké Ivan kurat v Gorenjempolju — sedaj v Čepovanu; Grbec Anton kurat v Mirniku — sedaj v Erzelju na Vipavskem; Ivančič Matija, vikar v Cerovem; Kalin Jožef kurat v Drežnici; Kocjančič Nikolaj, vsled boleznj upokojeni duhovnik — odveden; Košir Ivan vikar v Vedrijanu; Kumar Ludvik župnik v Biljani; Leben Ivan kurat v Libušnjah; Medveš Otilij kurat v Ročinju — ni še mogel na svoje mesto; Milanič Josip kurat v Marijinem Celju — ne more še na svoje mesto; Pirih Jakob vikar v Vipolžah; Štolfa Ivan vikar v Trnovem pri Kobaridu; Uršič Andrej župnik v Slovencu — ne more na svoje mesto — zdaj v Medani.

Internirana sta bila tudi frančiškana na Barbani p. Blaž in guardian p. Miolin Bernard.

Izza časa okupacije sta bila še internirana tekom leta 1919 za dobo dveh mesecev Kunšič Ivan dekan v Cerknem in Kenda Ivan kurat v Novakih. Dr. Ignacij Kobal stolni vikar v Gorici je bil dva meseca zaprt v Trstu (po veliki noči 1919). Pirec Valentin župnik v Čepovanu in Matelič Alojzij župnik v Kredu sta morala zapustiti svoji službeni mesti, da sta se izognila internaciji. P. Marko Fišer O. C. v Gorici je bil izgnan v Jugoslavijo. Zapustili so tudi okupirano ozemlje: Peternel Henrik župnik na Št. Viški Gori — in pa dva usmiljena brata.

To je 30 duhovnikov iz goriške škofije.

Odsek je vzel zadevo teh sobratov v roke, da bi jim skušal pomagati vsaj za delno povračilo gnotne škode. — Mnogi drugi duhovniki iste škofije so pa bili kot begunci ali pregnanci na avstrijski strani ter so prav tako trpeli silno gnotno škodo.

Odsek išče enakih poročil tudi iz ostalih škofij zasedenega ozemlja, a jih še ni prejel.

Došli sta pa od sobratov iz tržaške škofije sledeči poročili:

*ŠTIPENDIJ ZA SV. MAŠO.

V tržaški škofiji znaša štipendij za tiho sv. mašo pet lir. Ali je ta znesek časa in razmeram primeren ali ne? Ni, po moji sodbi. Računimo! Pred vojno si prejemal takso 2 kron; z drugimi besedami: verniki so ti dajali za 25 jajc (a 8 vin.), za $2\frac{1}{2}$ l vina, za 7 l mleka itd., danes pa kupiš za pet lir v mestu 10 jajc, $1\frac{1}{4}$ l vina, $3\frac{1}{2}$ l mleka. Kmet dobiva torej za svoje prideleke povprečno 5krat toliko kolikor v mirnem času, torej bi moral — sorazmerno — petkrat več dajati za štipendij kakor v mirnem času. Pri delavcu, obrtniku so računi isti. Pocestni delavci, na pr., ki so v mirni dobi prejemali dnevno okrog 2 K, zaslužijo sedaj 10—12 lir na dan, torej 5krat več. Računaj kakor hočeš, zaključek ostane isti: štipendij bi moral znašati deset lir. Kedò trpi pri tej diferenci? Starejši duhovniki z mnogimi petletninami izhajajo, mlajši težavno. Kaj pa začetniki, ki si morajo poleg rednih stroškov za živež, obleko itd. nabavljati pohištvo in kuhinjske potrebščine?

*ŽUPNIJSKIM UPRAVITELJEM določa zakon z dne 28. marca 1918, drž. zak. št. 115, § 3 plačo iz verskega zaloge in sicer pri župnijah s površano kongruo 2000 K mesečno 140 K., pri onih z 2200 K mesečno 150 K. Poleg tega jim pritrjuje še 300 K letne doklade, in neprikrajšane tri-ozir. četrtletnine po 200 K. (čl. 2. 61.) Plača v kronah velja sedaj »al pari« z lirami.

II.

*ODSEK ZA ŠOLSTVO pripravlja akcijo v zadevi verouka in verskih vaj v ljudskih in ostalih šolah v deželi. Referat o tej zadevi se bo obravnaval na črniški konferenci Sodalitatis v četrtek po veliki noči. V zadevi bo Zbor nastopil solidarno z odborniki pol. društva »Edinosti« kot zastopniki krščanskih starišev. Obenem se bodo zainteresirali škofje zasedenega ozemlja in pa sobratje italjanske narodnosti. Tudi parlamentarni klub Ljudske stranke bo pozvan, da bi pomagal zakonu in ljudski volji do veljave. (Dopisi v šolskih zadevah na naslov: Leopold Cigoj vikar v Štomažu, p. Sv. Križ - Cesta).

III.

• ODSEK ZA NARODNO POLITIKO. Slovensko uradovanje župnih uradov zadeva tu pa tam na težave. Višji uradi že sprejemajo slovenske uloge ter jih rešujejo — italjanski, a s trmo nekaterih podrejenih uradov ni moči izhajati. Tako podpisani opozarja politično društvo »Edinost« na dejstvo, da »Sezione Lavori — Stazione Nord Gorica« noče sprejemati slovenskih matičnih izpisov v zadevah sebi podrejenih delavcev. Pritiska pa na delavce s kratenjem dolžnih izplačil tako dolgo, da prinese laški sestavljene izpiske. — Pred kratkim je neki delavec podpisaneu predložil v podpis podatke o družinah več delavcev — laški sestavljene in s popačenim pravopisom, kakršen je navaden na izveskih v Trstu in Gorici. — Prosimo sistematične odpomoči.

Rejec. Sv. Križ.

Varovati se moramo nove vrste »jožefinizma« v cerkve in — župnišča. Politični komisariati župne urade prezirajo, — a obiskujejo nas orožniki z različnimi zahtevami, in še v čisto neprimerni obliki. Orožnika pošljem ven, ako ne pride na urad o primerni uri. Ne vzamem na znanje zahteve, ki mi je ne predloži v pravi uradni obliki in ob primernem času. Dalje odklanjam vsa oznaniila, ki niso v cerkvenih in dušno-pastirskih zadevah. Ali hočemo nazaj v jožefinske čase Avstrije, ko so bili duhovniki hlapci? Zavejmo se, da smo zdaj v svobodoljubni državi! Na to svobodo se moramo počasu privaditi.

Rejec. Sv. Križ.

• Odsek za nar. pol. tudi opozarja, da nikakor ne pristuje duhovnikom, da bi kje pritiskali na ljudstvo ali županstva, naj bi izjavljali zaupnice katerim koli osebam. Uradniki morajo tako vršiti svojo dolžnost. Če ne bo več na mestu ta, pride pa drugi. A da bi duhovniki zastavljali za koga pred domačimi ljudmi svoj ugled — ne gre!

Naposled odsek še opozarja na gradivo, ki ga je v 1. številki priporočil dekanjskim konferencam.

IV.

• ODSEK ZA KULTURNO IN SOCIALNO INICIATIVO. V ospredju našega zanimanja mora biti tekoči mesec naš kulturni list, poučno nabožen z leposlovno prilogo *Mladika*. Poskrbimo, da bo imel gradiva nabožnega, poučnega in pripovednega.

Zlasti bo hvaležen za aktualne poučne članke in za kratka poročila — nepolitična — o pomembnih dogodkih bogoljubne ali prosvetne nravi iz vseh krajev zasedene domovine. Čim več sotrudnikov, tem zajemljivejša in bogatejša bo vsebina lista. — Prav tako pa potrebuje list naročnikov, ki naj takoj od kraja store svojo dolžnost z uplačilom naročnine (8 lir). Porabimo velikonočne praznike za agitacijo. Dopisi in naročnina se naslovljaj na: msgn. Dr. Josipa Ličana, prof. bogoslovja v Gorici, Via Orzoni 31.

Odsek je dalje prejel sledeči poziv:

• Narodni muzej.

Škoda vsake besede v zagovor tako važne ustanove. Ni ga kulturnega naroda brez muzeja. Slovenci imamo narodna muzeja v Ljubljani in v Mariboru, v Gorici se je ustanovilo muzejsko društvo malo pred vojno. Trst ga ni imel. Slovenci na zasedenem ozemlju moramo priti do narodnega muzeja. Sedež mu bodi v našem naravnem središču, v Trstu.

Vojska nam je mnogo starinskega blaga porabala, avstrijski častniki, ki so bivali v naših pokrajinah, so nam odnesli mnogo dragocenosti. Pred vojno pa so judovski trgovci iz Trsta hodili po Istri, po Krasu, kupovali starinsko blago in delali velike dobičke. Naše ženske so rade zamenjale stare pisane majolike za moderno »lepo« majoliko, krasne minke za novodobne petrolejke. Kćliko smo zagrešili! Vzdržimo se vsaj zdaj. Naše izobraženstvo bo našlo še mnogo vrednega blaga po kmetiških domovih, marsikaj hranijo še naše cerkve in zakristije. Vse, vse se bo sčasoma porazgubilo, ako ne pridemo do narodnega muzeja. Ustanovimo si najprej muzejsko društvo v Trstu, ki naj nabira starine po naših pokrajinah. Kako bi prišli do starin? Deloma bi se došle v dar, nekaj bi si jih pridobili z nakupom, deloma bi prejemale društvo starine le v hrambo (lastniki bi ostali še nadalje dotični zasebniki ali korporacije). Dobrodošli bi predvsem vzorci starih narodnih noš, skrinje, stare listine, kmetjsko orodje itd. Kako so starine izgubile, pove dejstvo, da je v Sv. Ivanu pri Trstu, ki šteje 12 tisoč duš, najti le še eno minko (leščerba v rabi iz 16. do prve polovice 19. stoletja), da sem našel le še dva »frkindsa« (klobuk v rabi do polovice 19. stoletja). — Vzdržimo se!

Šček.

Slovstvo.

Dr. Fr. Ušeničnik, Vzgojevalna načela.

Ljubljana 1918. 170 strani.

Dr. Fr. Ušeničnik, Pastoralno bogoslovje.

Prvi zvezek. Ljubljana 1919. XII + 306 strani.

Obe knjige sta namenjeni za učbenika bogoslovcem in tojeda tudi duhovnikom. »Vzgoj. načela« sicer niso obširna knjiga, vendar orientirajo o vseh tozadevnih problemih in nudijo tudi utemeljeno sodbo in vodstvo. — 1. zvezek pastorela podaje po kratki prvi knjigi o osebi dušnega pastirja (1—51) zlasti ka tehetiko (52—174) in pa homiletiko (175—306.) Niti namigniti tukaj ni mogoče, koliko bogastvo temeljito in vedno spodbudno obdelane tvarine knjiga prinaša. — Le to si dovolim pripomniti, da je med viri (str. X—XII) pač navedena Synodus Labacensis I, II, niso pa sinode lavantinske, če je že krška (Mahničeva) škofija predaletč. — Knjiga bo v novih razmerah pač služila za učbenik vsem slovenskim bogoslovnim učiliščem, zato naj ima zmisel za jugoslovensko univerzalnost vsaj v drugem delu. Ni dvoma, da se bo liturgika primerno ozrla na glagolsko bogoslužje, in da bo hodegetika upoštevala pastirsko dijaštvo in visokošolcev, ker se katehetika omejuje na nižje šole.

Dr. Franc Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. Četrta knjiga (1101—1200). V Ljubljani, 1920. Založila in izdala »Leonova družba« v Ljubljani. 8° (c XIII + 643 strani). — Cena K 42.

Iz Češke je zadnji čas došlo nekaj razveseljivih vesti. — V narodni zbornici se je posrečilo Ljudski stranki, da je z odločnim nastopom pri razpravi o načrtu ustave izločila zloglasni namerjani § 123, ki je slovel: »Pravico, urejevati svoje notranje zadeve in upravljati svoje premoženje, dobivajo verske družbe edino le od **autorizacije po državi**. Postava določa izvrševanje te pravice na način času primeren, kakor pri drugih društvih.« — K temu motivacija: »§ 123 izraža suvereniteto države nad verskimi društvami.« Vsak katoličan ume veselje nad izločitvijo te točke.

Druga vest javlja, da so čehoslovaški škofje sklenili, da »prebitek kongruie« velikih beneficijev (pač zlasti škofijskih in kapitelskih posestev) zložijo v velik pomožni fond, iz katerega bodo podplani slabo plačani duhovniki. (Kath. Kirchenzeit. 1920. št. 11).

Ta je brez dvoma najodličnejša slovenska knjiga izza začetka vojske. Le čudno, da je mogla v sedanjih razmerah zagledati beli dan in pa za tako nizko ceno! — Razdeljena je v pet oddelkov: 1. predgovor, 2. zgodovinski spisi, 3. gradivo, 4. imenik krajev in oseb.

»Zgodovinski spisi so črtice, ki nudijo pregled nad viri in podajajo nekaj rezultatov iz njih. Ne posredno pa vplivajo viri sami. »Gradivo nudi 948 izpiskov iz raznovrstnih listin in poročil, izhajajočih iz 12. veka, ki se ozirajo na Slovence. Kos jih je zbral, uredil in z obilnimi opombami pod črto pojasnil.

Obseg ozemlja, na katero se nanašajo ti podatki, je naša Slovenija. Kosova knjiga dokazuje, da so bili Slovenci še v 12. veku naseljeni proti severu daleč preko današnjih meja. Kranjska je bilo jedro; nje so se držale južna Koroška, južna Štajerska, Istra, Beneška Slovenija, kos Furlanije in še nekateri drugi manjši deli. Opat Radulf Coggeshalski in Roger de Wandover, oboje Angleža, prištevata Sloveniji vso Goriško in oglejsko okolico (okoli 1192). In to solgaša tudi s poznejšimi poročili. Kandler (L' Istria, 1847) podaja poročilo iz l. 1475, ki pravi, da je slovenščina domači jezik širših plasti, in furlanski zgodovinar Nicoletti (1569) pripoveduje, da govore po ondotnih vaseh več slovenščine kakor furlanščine.

Dr. P—i. (Po »Slovincu«, 2. marca 1920.)

Francoska socialna demokracija je koncem februarja zborovala v Strassburgu. Ze izza vojske so v njej zastopane tri struje: nacionalistična, reformistična in anarhistična. Na zborovanju so merele svojo moč med seboj. Z napetostjo je Evropa pričakovala rezultata tega zborovanja. Železničarji v Franciji so s splošno stavko hoteli dati zaslombe tretji struji.

Najmanj glasov je dobila zase nacionalistična smer, absolutno **večino pa je našla reformistična stranka** s precej ostro komunistično tendenco. — Njeno glasilo je »Humanité«.

Konferenca za Banjško planoto v Čepovanu, 19. I. je izbrala za poverjenika Banjške planote pri »Zboru Sv. sv. P.« sbr. Alojzija Filipiča, kurata v Grgarju. (Stem se popravlja pomota v zadnji številki.)

Urednikova listnica. Hrvatskih člankov danes ni, ker sem šele zadnji dan prejel razpravo g. I. C. iz I. ki se objavi v prihodnji številki. Tako pridejo na vrsto tudi prispevki drugih č. sobratov. Vsem srčna hvala za pomoč. Prosim zlasti poročil o dušno-pastirskem stanju pokrajin in škofij.

Tiskovni pogreški so v 1. številki, zlasti v številkah. Stran 8 prvi stolp vrsta dva čitaj 1789, mesto 1889.

Stran 13 v tabeli poreško-puljske škofije v dekanatu puljskem je mešana duhovnija 1, ne pa 8.

Stran 13 v predzadnji vrsti: Italijanov je v poreško-puljski škofiji 59.200, ne 5200.

Na zadnji strani platnic v drugem stolpu (nad inseratom) v tret-zadnji vrsti čitaj: njeno resničnost, mesto: njegova resničnost.

Ostale pogreške si utegne čitatelj sam popraviti.

Knjigarna Kat. Tisk. Društva

GORICA, Montova hiša.

: : : **Zaloga na drobno in na debelo** : : :
 : : : **pisarniških in šolskih potrebščin** : : :
 : : : **Zaloga tiskovin za cerkvene urade** ; : :

Slovenske leposlovne knjige, slovnice, slovarji i. t. d. :-:

Cigaretni papir „Abadie“, „Excelsior“, „Union“ i. t. d. :-:

Svalčice za cigarete. :-: :-: :-: :-: :-: :-: :-: :-: :-: :-:

Slike z okvirji in brez okvirjev. Rožni venci, svetinje, i. t. d.

„Narodna Tiskarna“

:-: :-: **v Gorici** :-: :-:

ULICA VETTURINI št. 9

ima v zalogi vse tiskovine za preč.
cerkvene urade. Kar ni v zalogi
izvrši točno in hitro. V zalogi ima
poleg drugih knjig: S. Gregorčič:
„Job“, „Mali katekizem“ trdo vezan,
šolski molitvenik „Srce k Bogu“ itd.

